

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks, in N°. van 3 vellen druks; zoodat de Jaargang uit 36 vellen druks, (behalve de bijvoegsels, die *gratis* geleverd worden) bestaat, en voor f 6,25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden, aan de respectie geabonneerden wordt afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden *vrachtfrij* aan de uitgevers BROESE & COMP te Breda, of aan den Directeur, den 1sten luitenant VAN RIJNEVELD, van de rijdende batterij n°. 13 bij het leger te velde, met het opschrift: *voor den Militairen Spectator.*

AAN DE LEZERS VAN DIT TIJDSCHRIFT.

Guter Rath gleicht den freundlichen Gestirnen, welche für helle willige Augen am dunkeln Himmelsgewölbe funkeln.
BENZEL STERNAU.

Het door *Spectator* aangenomen gebruik legt hem den pligt op, bij het sluiten van zijnen derden Jaargang, met eenige regelen van zijne begunstigers afscheid te nemen. Deze verplichting vervult hij met des te meer genoegen, daar hij de hoop durft koesteren, zijne vrienden, in het nieuwe tijdperk zijner beschouwingen, weder te zullen vinden. De Redactie heeft daarenboven redenen, om bij dit afscheid een woord van dankerkentenis te voegen, voor de blijken van ware belangstelling in hare onderneming, van vele der lezers van dit Tijdschrift ontvangen. Die belangstelling is steeds toegenomen en heeft zich in onderscheidene omstandigheden en langs verschillende wegen doen kennen. Het is daardoor alleen dat dit Tijdschrift zich meer en meer heeft kunnen vestigen, terwijl de hoop op een voortdurend bestaan het beramen en aanwenden van verbeteringen begunstigd heeft. De onpartijdige lezer moge beoordeelen, of de Redactie gedurende den 3den Jaargang daarin eenigzins geslaagd is. Zij heeft ten deze voornamelijk tot rigtsnoer genomen, de wenken en raadgevingen die haar werden toegezonden, en waarbij de raadgevers zich bij name deden kennen. Eenige *anonyme* brieven, dat onderwerp betreffende, zijn door de Redactie niet in hun geheel in aanmerking kunnen genomen worden, omdat derzelve schrijvers, door het verzwijgen hunner namen en het niet opgeven hunner adressen, den Hoofd-Redacteur de gelegenheid benomen hebben met hen in briefwisseling te treden, over punten die wederzijdsche ophelderingen vereischten. Eenige dezer *anonyme* brieven waren ook in eenen te partijdigen geest gesteld, dan dat zij door

de Redactie als tolken van de meerderheid der lezers van den *Spectator* konden aangenomen worden. Intusschen acht dezelve zich verplicht, op het te kennen gegeven verlangen van eenige der geabonneerden, om in eenen meer spectatorialen zin de dringendste verlangens en belangen van het leger te behartigen — te antwoorden, dat: hoezeer zij ook in het gevoelen van de bedoelde schrijvers mag deelen, zij het voor als nog niet raadzaam acht, om de zwakheden en gebreken, ons militair wezen betreffende en die haar kenbaar worden, openbaar te maken, als uit welke openbaarmaking onze vijanden welligt meer nut zouden trekken, dan het aan deze zijde voordeelen zoude aanbrengen. *Tandem fit surculus arbor!*

Het zal de Redactie intusschen aangenaam zijn te mogen vernemen, of de meerderheid der geabonneerden eene verandering in het formaat van dit Tijdschrift verlangt, en of zij welligt het octavo formaat de voorkeur geeft. Een der bovenbedoelde schrijvers heeft dezen wensch te kennen gegeven, dewijl Zijn Edele in het vermoeden verkeerde, dat het kwarto formaat — door ons aangenomen in het belang der lezers — de voornaamste oorzaak was, dat dit Tijdschrift niet alreeds een grooter aantal geabonneerden had. Wij zouden op de zinsnede uit dien brief: « Wanneer alle hedendaagsche werken, « zich door sierlijkheid der uitgave en gemak van formaat onderscheiden; wanneer alle werken het kenmerk « onzer eeuw (!!!) *goed* en *goedkoop* dragen, waarom dan « voor den *Spectator* eene niet niet aangename uitzondering gemaakt?» welligt voor het gebezigde *hedendaagsche* een niet zoo vleijend antwoord moeten geven; doch wij gelooven te kunnen volstaan, met aan te duiden, dat de lezers, door het veranderen van het formaat, bijna een derde aan inhoud zouden verliezen. Overigens vinden wij, wat het formaat betreft, in de *Algemeine Militär-Zeitung*, in het *Militär-Wochenblatt* en in de *Militär-Litteratur-Zeitung* zeer goede, doch geenszins *sierlijke* noch *goedkoop* voorgangers; terwijl de zoogenaamde *goedkoop* en zoogenaamde *belletrische* tijdschriften, zoo als *le Cabinet de Lecture*, *le Voleur*, *les Magasins*

Pittoresques, la Caricature, le Charivari, het Nederlandsch Magazijn en bijna alle Hoogduitsche *Litteratur-Zeitschriften*, die toch ook worden bijeenverzameld, niettegenstaande het kwarto formaat, honderde en duizende geabonneerden in Noord-Nederland tellen. En wat den prijs van dit tijdschrift betreft, hierop zullen toch wel geene gegronde aanmerkingen kunnen gemaakt worden, wanneer men daarbij in rekening brengt de verhoogde drukloonen en het geringe debiet hier te lande. Alleen het Fransche *Journal de l'Armée* en het Belgische militaire tijdschrift zijn werkelijk goedkooper, doch deze beiden leveren een derde inhoud minder dan de *Spectator*, terwijl eerstgemelde 8000 en laatstgemelde 1760 geabonneerden telt.

In meergemelde brieven heeft men de Redactie insgelijks opmerkzaam gemaakt, dat de *Spectator* bij vergelijking met andere krijgskundige tijdschriften nog verre ten achteren staat. De Redactie heeft deze bemerking in dank opgenomen, schoon zij trouwens reeds dikwerf genoeg die opmerking zelve had gemaakt. Zulke vriendelijke wenken beschouwen wij als heerlijke tegengiften voor opwellende verwaandheid. Intusschen zou de Redactie, welligt in weinige woorden, de oorzaken daarvan kunnen aanwijzen, doch *sapienti sat*.

Slechts eene enkele onheusche bemerking, die in een' der bovenbedoelde brieven als een verwijt voorkomt, heeft ons getroffen, namelijk, dat wij vermeenden alles gezegd te hebben, toen wij te kennen gaven « dat wij aan de « Redactie van dit Tijdschrift niet dan snipperuren kon- « den wijden, » en dat het beter ware dat de Hoofd-Redacteur uitsluitend en niets anders dan deszelfs Redactie te behartigen had. Het eerste doelt voorzeker op een antwoord, voorkomende op bladzijde 93 van dit deel, en onbegrijpelijk is het ons voorgekomen, dat eene gulle bekentenis van onze zijde aanleiding tot een verwijt heeft kunnen geven. Hoeveel grond er ook voor de tweede bemerking bestaat, gelooft de Redactie hierop eenigzins figuurlijk te moeten antwoorden: dat de gemeente te klein is om een leeraar te kunnen bekostigen; nemende hij diens post thans *con amore* voor de krijgskundige wetenschappen waar.

Wij kunnen intusschen onzen lezers de verzekering geven, dat de opgezamelde bemerkingen, de wenken en raadgevingen, van welken aard die dan ook waren, niet op eenen onvruchtbaren grond gevallen zijn; terwijl wij ons vleijen dat de *Militaire Spectator*, in het oordeel zijner lezers, op den weg tot verbetering voortgaat, en geene middelen ontzien worden, om deszelfs voortgangen te bespoedigen. Te dien einde heeft de Redactie, op daartoe gedaan verzoek, onder anderen, pogingen in het werk gesteld, om in onze overzeesche bezittingen medewerkers te verkrijgen, ten einde langs dien weg onpartijdige berigten

der krigsfeiten van het Oost-Indische leger te erlangen.

De te beginnen nieuwe Jaargang kan en zal in belangrijkheid toenemen; met gerustheid kunnen wij dit aan onze lezers beloven, dewijl een aanzienlijke voorraad van wetenschappelijke en geschiedkundige artikels bij de Redactie is berustende, welke aan dit Tijdschrift eene hoogere strekking zullen geven. De artikels welke in dezen Jaargang of reeds vroeger ter opneming waren aangekondigd, doch die, door omstandigheden, buiten toedoen der Redactie, nog niet hebben kunnen worden opgenomen, zullen in den volgenden Jaargang het licht zien.

Wij sluiten dezen Jaargang met 460 geabonneerden, in het vertrouwen verkeerende, dat dit getal zal toenemen, zoodra het Nederlandsch militair publiek tot de overtuiging zal gekomen zijn, dat slechts door eene meer algemeene deelneming dit Tijdschrift voor het Nederlandsche leger zal kunnen wedijveren met de andere vreemde krijgskundige periodieke werken; terwijl wij hopen, dat degenen, die voor als nog den *Militairen Spectator* beschouwen als onwaardig om in hunne boekverzamelingen te worden opgenomen, indachtig zullen blijven aan de waarheid der grijze spreuk: *Fabricando fabri fimus*.

(De Redactie.)

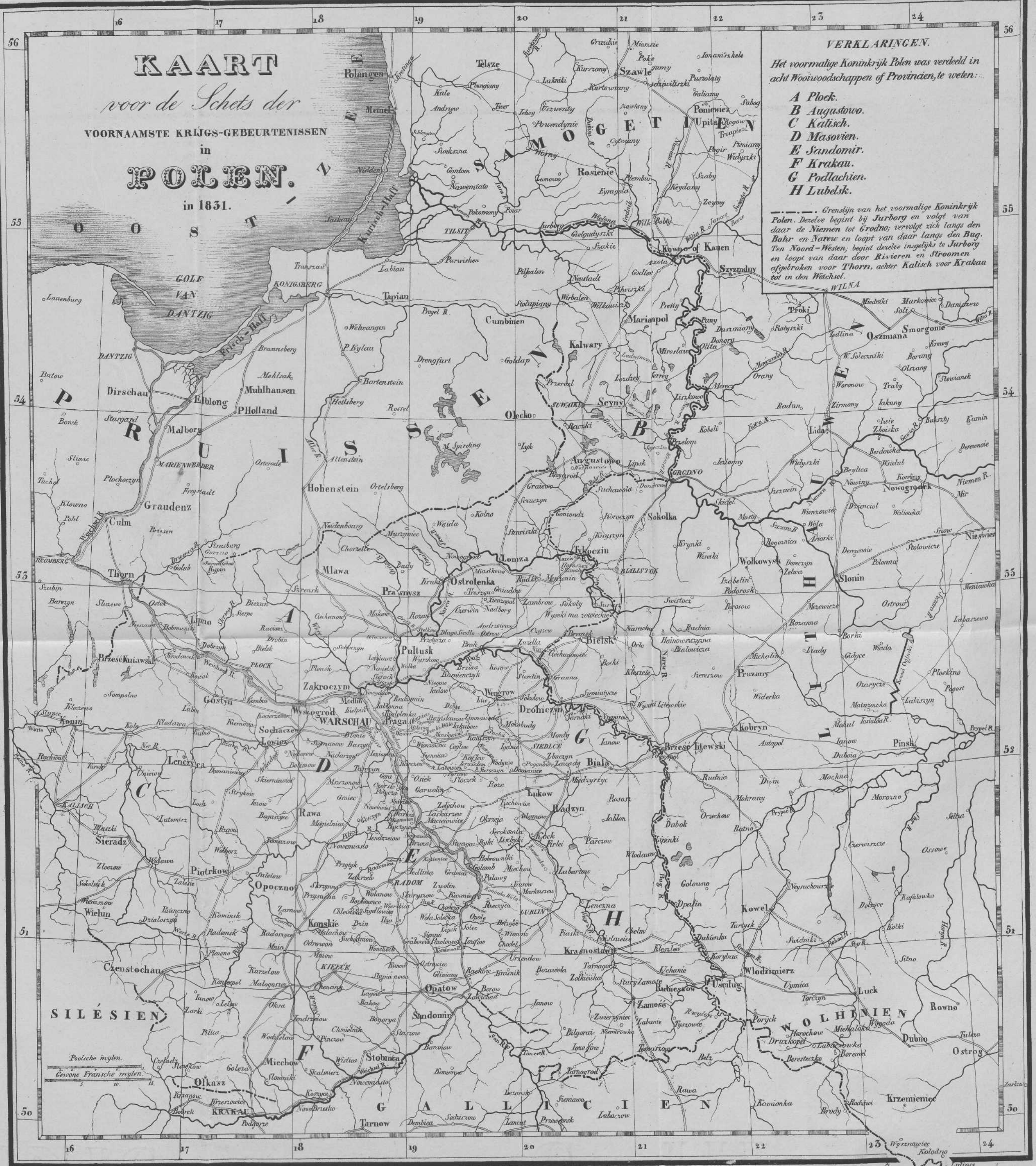
SCHETS

DER VOORNAAMSTE KRIJGS-GEBEURTENISSEN IN
POLEN, IN DEN JARE 1831.

ARTIKEL 5.

*Het vervolg en slot van den slag bij Grochow en
der eerste periode van den Poolschen veldtocht,*

Zoo stonden de zaken, toen de graaf *Diebitsch* besloot eenen *derden aanval* op het elzenboschje te doen ondernemen. De 8 grenadier-bataillons van het *Pahlensche* korps, welke achter den middelsten heuvel in gereedheid stonden, kregen daarop de eervolle, doch gevaarlijke opdracht, om het bedoelde boschje, het koste wat het wilde, met de bajonet te nemen. Een beslissend oogenblik naderde, want alle de adjudanten en ordonnans-officieren van den Russischen veldheer renden te gelijk in alle richtingen, tot het overbrengen der bevelen. De artillerie, bij den heuvel van *Mazonce* opgesteld en die van *Kawenczyn* rukten eenige honderde passen voorwaarts, en beschoten het front en de linker-flank van het boschje met verdubbelde hevigheid. De beide Poolsche brigaden van *Czyzewski* en *Boguslawski*, die met de 4 grenadier-bataillons van *Milberg*, dit punt verdedigden, leden door dit vuur ontzettende verliezen; maar het was of de geest van *Kosciusko* in Polens heldenzonen zich gezeteld had; zij sloten zich telkens weder aan en hielden stand. Doch nu naderde de Russische arend ten derde male het zoo

KAART
voor de Schets der
VOORNAAMSTE KRIJGS-GEBEURTENISSEN
 in
POLEN.
 in 1831.

VERKLARINGEN.
 Het voormalige Koninkrijk Polen was verdeeld in acht Woiwodschappen of Provinciën, te weten:

- A** Plock.
- B** Augustowo.
- C** Kalisch.
- D** Masowien.
- E** Sandomir.
- F** Krakau.
- G** Podlachien.
- H** Lubelsk.

----- Grenslijn van het voormalige Koninkrijk Polen. Dezelve begint bij Turbory en volgt van daar de Niemen tot Grodno; vervolgt zich langs den Bohr en Narew en loopt van daar langs den Bug. Ten Noord-Westen, begint dezelve ingelyklyk te Turbory en loopt van daar door Rivieren en Stroomen afgebroken voor Thorn, achter Kalisch voor Krakau tot in den Weichsel.

SILESIEN

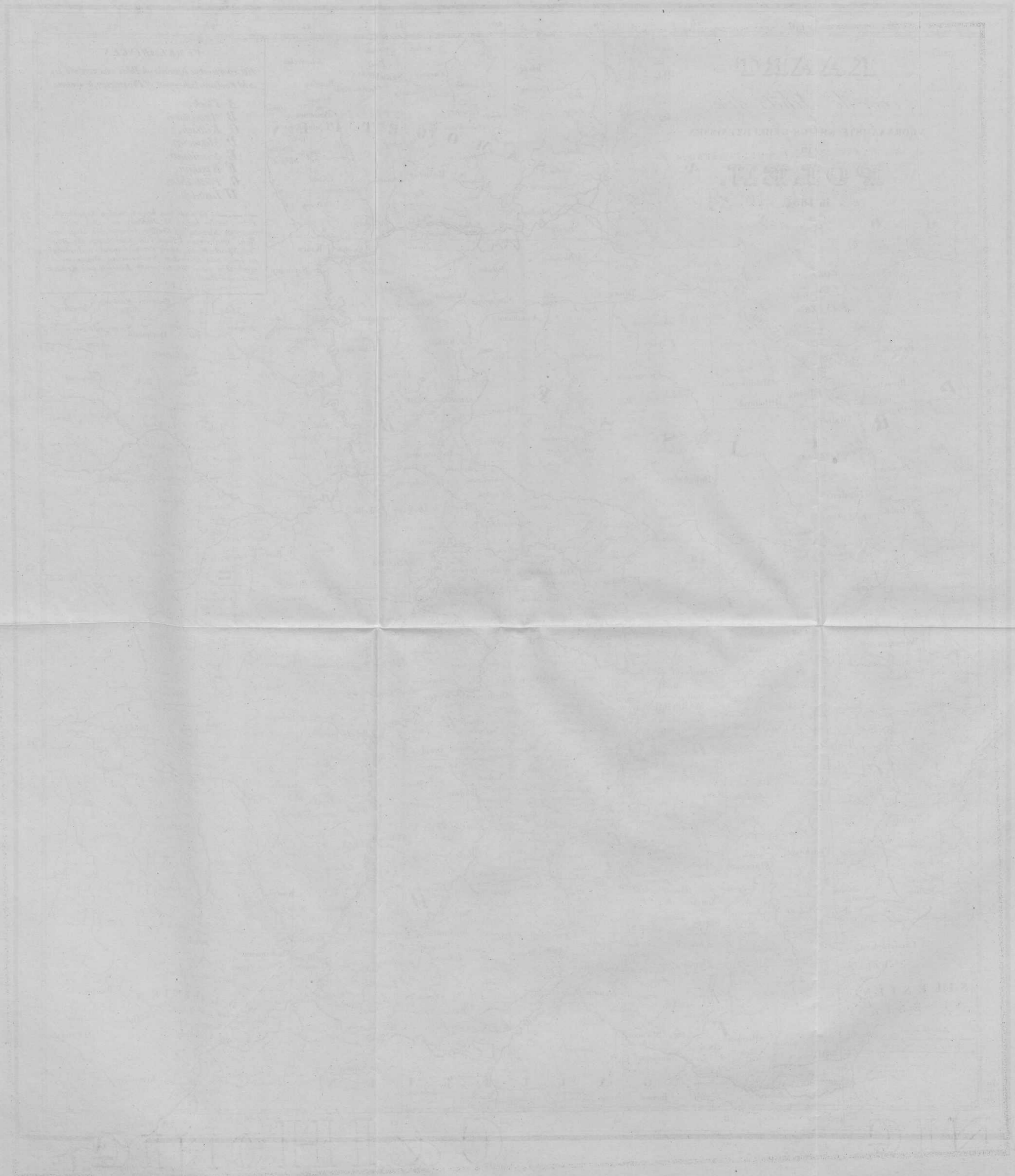
OLCHNIEN

OLKUSZ

GALEZIEN

LUCK

Chlebawka

Faint text in the top-left corner, possibly a title or a list of items, including the word "INDEX" at the bottom of the block.

Faint text in the top-right corner, including the word "INDEX" and some illegible characters.

Faint text at the bottom of the page, including the word "INDEX" and other illegible characters, possibly a footer or a page number.

lang betwiste punt, te midden van twee kolommen, de rechter aangevoerd door den chef van den generalen staf, graaf *Toll*, de linker door den generaal-kwartiermeester *Neidhardt*. De brave Russische grenadiers wilden den Polen den palm der overwinning ontrukken, — dien des roems hadden zij reeds gedeeld. Met den eersten schok drongen zij in het boschje, doch nog eenmaal werden zij tot aan de buitenste gracht terug geworpen. De intusschen mede voorwaarts gerukte artillerie opende hen echter nogmaals den weg der overwinning; met een luid *houra!* werd de groote waterleiding weder overgetrokken, en tegen één uur in den namiddag planteden de overwinnaars voor goed den Russischen standaard in het boschje — den sleutel der Poolse stelling.

Van weerskanten was er veel dapperheid ten toon gespreid, doch ook veel bloed had het gekost om die stelling in te nemen; immers meer dan 10,000 lijen bedekten den grond in het elzenboschje. *Spazier* zegt dat van dit aantal ruim 6000 het Russische leger behoorden.

In dezen voor het Poolse leger gevaarlijken toestand, snelt *Chlopicki* naar *Radziwill*, welke, bij het monument voor den keizer *Alexander* opgericht, met zijnen staf den gang van den slag gadesloeg. In hevige woorden beklagde hij zich over het gedrag van *Lubienski*, die geweigerd had om op zijne bevelen te chargeren, en over de uitdrukking door dien generaal daarbij gebezigd: « dat hij (*Chlopicki*) wel een goed infanterie-generaal konde zijn, doch van de taktiek der kavallerie te weinig wist, om hem (*Lubienski*) bevelen te geven.» *Chlopicki* overreedde den besluiteloozen vorst *Radziwill*, om nog eene poging te doen, het zonder reserve staande korps van *Pahlen*, door de kavallerie van *Lubienski* en door de reserve der artillerie, aan te vallen en zodoende eene afwending te maken. De adjudant *Leski* werd daarop ten tweedemale, en thans uit naam van *Radziwill*, naar *Lubienski* afgezonden, om hem het bevel tot den aanval over te brengen. Na deze afspraak keerde *Chlopicki* zich tot de burgerpersonen, die den Poolischen generalissimus omringden, hun toevoegende: « Vaartwel, mijne heeren! thans ga ik de Russische kanonnen nemen.» Toen twee dezer lieden zich aanboden om hem te vergezellen, hield hij hen terug met de woorden: « Terug, mijne heeren! het zal daar ginds te warm voor ulieden toegaan.»

Nu rent hij, vergezeld van twee zijner adjudanten, naar *Skrzynecki*, stelt zich met dezen aan het hoofd van eenige ter beschikking staande bataillons, en doet daarmee nog eene poging om het elzenboschje te herneemen. Met bovenmenschelijken moed stort *Chlopicki* aan het hoofd dezer dapperen los, doch de Russen stonden thans onwrikbaar in hunne nieuwe stelling. In deze oog-

blikken van wanhoop en teleurstelling, roept *Chlopicki* zijnen adjudanten, die hem om bevelen kwamen vragen, toe: « *Vraagt Radziwill om bevelen; mij blijft niets over dan hier te sterven!* » Op datzelfde oogenblik wil hij op nieuw een Poolsch bataillon tot den aanval aanvoeren, toen hij door het springen eener granaat aan de beide beenen zwaar gewond en van het paard geworpen wordt. Zijn adjudant *Kruszewski* wordt gelijktijdig een paard onder het lijf weggeschoten en stort met zijnen generaal neder. *Chlopicki* lag eenige oogenblikken bewusteloos, en toen hij door eenige zijner officieren opgenomen werd, riep hij hen, smartelijk aangedaan, toe: « *Waarom heeft die slag mij niet gedood, dan behoefde ik niet te zien wat nu gebeuren zal!* » Eenige zeissendragers vormden dadelijk eene draagbaar van hunne zeissen, en voerden hem daarop naar Warschau weg. Bloedende en onder de hevigste smarten behoudt *Chlopicki* al zijne zielskracht, en geeft, nog overeind op de draagbaar zittende, zijn bevelen, aan ieder voorbijganger vragende, of *Leski* nog niet met *Lubienski* kwam opdagen; spreekt den troepenmoed in, en laat bij een bataillon, dat door het Russische artillerie-vuur in de war gebragt was en welks officieren van wanhoop de handen wrongen, zijne dragers halt houden, om het op nieuw te rangschikken en voorwaarts te doen marcheren.

Onwillekeurig voelden wij ons hier tot eene uitweiding gedrongen, om aan de groote heldenziel, die in den boezem van *Chlopicki* woonde, den tol onzer onpartijdige bewondering te betalen. Door andere grondbeginselen geleid, moge de schrijver dezer *schets* den Poolischen opstand wraken, doch de onpartijdige *Clio* wees hem op het, den krijgsman zoo vereerend, karakter van dezen Poolischen *Epaminondas*; hoe zou hij dan aan zijn warm gevoel voor zielen-grootheid de genoegdoening ontzeggen van zijne hulde even gloeiend uit de pen te laten vloeijen! En deze man, die met zijnen moed en zijne veldheers-talenten de eenige in het Poolse leger was, die aan de Poolse opstands-worsteling het karakter van eenen bevrijdings-oorlog konde schenken, werd door de *couranten lezers* en *koffijhuis-helden* een laffe verrader genoemd!! — Keeren wij nu tot den draad van het geschiedverhaal der hoogere krijgsfeiten terug.

Gedurende dat de laatste aanval op het elzenboschje plaats had, voerden de Russische reserve-troepen de volgende bewegingen uit:

De bij de reserve-troepen, onder de bevelen van den generaal *Murawiew*, ingedeelde sappeur-kompagniën waren, middelerwijl deze generaal zijne beweging om *Kawenczyn* uitvoerde, bij den weg, die van deze plaats naar *Okuniew* voert, achter gebleven. Aldaar vervaardigden zij

in der haast een aantal fachinen, en hadden met dezen, terwijl er in het elzenboschje nog hevig gevochten werd, een gedeelte van de hoofd-waterleiding, tot eenen gemakkelijker overgang, gedempt. De waterleiding was vijf voeten diep en op de halve hoogte met water gevuld, dat — zoo als wij reeds vroeger gezegd hebben — niet bevroren was. De linker Poolsche batterij had door haar vuur getracht deze werkzaamheden te storen, doch de Russische sappeurs wilden met hunne overige krijgsmakkers in moed en volharding wedijveren, en de dam was weldra, voor een halfeskadrons-breedte, in gereedheid, toen de Russische grenadiers het boschje geheel veroverd en bezet hadden. De linker Poolsche batterij trok zich daarop terug. De 6 stukken kanon welke de Russische grenadier-afdeeling waren gevolgd, gingen alsnu over den genoemden dam, om de plaats in te nemen door de Poolsche artillerie zoo even verlaten.

De graaf *Witt* had, tegen één uur des namiddags, het Ukrainsche uhlanen-regiment op den zuidelijken rand van het elzenboschje gerigt. Toen nu het boschje genomen, en de overgangs-dam aan den noordelijken rand geëindigd was, ging deze generaal met 36 eskadrons, 4 stukken rijdende artillerie, en het garde uhlanen-regiment, met den *Cesarewitsch* aan het hoofd, over de hoofd-waterleiding.

Gelijktijdig rukte, op den linker-vleugel, de voorhoede van het 1ste korps infanterie, met haar geschut, naar *Grochow* tot aan de kolonie *Gozlaw* vooruit.

Toen de Russische liniën bijna gelijktijdig deze voorwaartsche bewegingen maakten, en de Poolsche afdeelingen begonnen te wijken, was het oogenblik gekomen, waarop *Radziwill* de meeste en krachtigste raadgevingen noodig had. Zijn raadgever was echter reeds gewond weg gedragen, en nu torschte hij alleen al den last van het opperbevel; doch noch zijn hoofd, noch zijne ziel waren voor die taak berekend, terwijl zijne bevelen slechts de verwarring deden toenemen. Een klein staaltje moge daarvan ten bewijze strekken: Toen men hem de noodzakelijkheid deed inzien, om de eerste slag-linie van het wijkende Poolsche leger, onder het bevel van één hoofd te stellen, — aangezien *Chlopicki* niet meer daár was — liet hij *Skrzynecki* tot zich roepen, en droeg hem het opperbevel der 1ste linie op. Deze was reeds naar zijnen post gesnel, toen *Radziwill* door *Pradzynski* herinnerd werd, dat deze eer aan den ouderen generaal *Szembek* toekwam. *Radziwill* had nu reeds in zoo verre het hoofd verloren, dat hij, op deze aanmerking, insgelijks aan *Szembek* de orde zond om de 1ste Poolsche slag-linie aan te voeren. Met *Szembek* ging het echter niet veel beter, daar deze zich-zelfen zoo weinig in staat rekende om dien eerpost naar eisch te bekleeden, dat hij

den adjudant, die dit bevel overbragt, niet geloven wilde, of althans dit van hem niet wilde aannemen; hij verliet daarom zijne divisie, om uit den mond van *Radziwill* te vernemen, of dit wel zoo gemeend ware!

Intusschen had de linker Poolsche batterij, van 8 stukken kanon — zoo als wij reeds gezien hebben — zich terug getrokken. De regter, van 30 stukken, en de brigaden welke het elzenboschje en de eerste linie tot aan de moerassen verdedigd hadden, volgden deze beweging, en bezetteden nu de teruggelegene vroeger opgeworpene borstweringen. De nieuwe linie der Polen strekte zich alsnu van de batterij, bij het in verhakking gehouvene boschje, in de nabijheid van *Goclawek*, over klein *Grochow*, achter het elzenboschje, in de rigting van de kolonie *Elsner*, uit. Het dorp *Grochow* bleef nog door een gedeelte der divisie van den generaal *Szembek* bezet, terwijl de brigade van den generaal *Rohland* naar den linker-vleugel was gezonden, om de kavallerie van den generaal *Uminski* te ondersteunen.

De veldmaarschalk graaf *Diebitsch* meende dat het oogenblik nu was aangebroken, om door eenen algemeenen kavallerie-aanval eenen beslissenden slag aan de omwenteling toe te brengen, hopende dat de Poolsche bataillons zouden worden doorgebroken, en dat hij ze in verwarring naar de brug van *Praga* zoude kunnen dringen of mogelijk wel van dezelve afsnijden. De graaf *Toll* werd met de leiding der beweging, waarbij zich overigens vele zwarigheden opdeden, aangezien men drie grachten of waterleidingen moest overtrekken, belast. De kolonel *Renne* kreeg den last, om met zijne batterij deze beweging te ondersteunen. De uitvoering daarvan was niet minder moeilijk; het gelukte hem echter om zijn geschut door het doorsneden terrein voorwaarts te brengen.

Toll had zijne kolommen achter en in het elzenboschje zoo gedekt mogelijk doen rangschikken, doch zoodra zijne kavallerie uit dat boschje te voorschijn kwam, ontving zij een verschrikkelijk vuur, uit de, achter borstweringen, bij klein *Grochow*, opgestelde Poolsche artillerie. De batterij van den kolonel *Renne* en de 4 hierboven bedoelde stukken rijdende artillerie, benevens de batterijen die de graaf *Diebitsch* op de linkerzijde van het elzenboschje stelling had doen nemen, te zamen 60 stukken bedragende, beantwoordden dit vuur met niet minder hevigheid. Onder dit hevige kanon-gedonder liet de generaal graaf *Toll* zijnen kavallerie-aanval als volgt marcheren: In de eerste slag-linie, op den regter-vleugel, het kurassier-regiment van prins *Albert*, aan den naar klein *Grochow* voerenden weg; links neven dit, het garde uhlanen-regiment van den grootvorst. Nog verder links marcheerde het Ukrainsche uhlanen-regiment,

ten zuiden om het elzenboschje, op Grochow. Tot ondersteuning van deze regimenten, marcheerden, in tweede slag-linie, regts over de vlakke, ten noorden van meergenoemd boschje, 4 kurassier- en 2 uhlanen-regimenten.

Op den regter-vleugel dezer kavallerie-liniën, marcheerde de generaal *Murawiew* van Mazonce voorwaarts. Op den linker-vleugel trok de eerste brigade der tweede grenadier-divisie langs den straatweg op Grochow.

De Russische kavallerie, alzoo tot den aanval marcherende, had een gedeelte der gedeploijeerde Poolsche kavallerie voor zich. Achter deze had de Poolsche infanterie de vijf voor klein Grochow liggende schansen en eenige versterkte huizen, als ook andere terrein-hindernissen bezet.

Het doel van den graaf *Toll* was, de Poolsche kavallerie op hare infanterie te werpen, en de daardoor te ontstane verwarring door gedurige kavallerie-aanvallen te doen toenemen. De Russische kavallerie volbragt hare manoeuvres om zich tot den aanval te rangschikken, in den stap, en na een eind wegs voorwaarts te hebben afgelegd, liet de graaf *Toll* den draf aannemen. Even voor dat zulks geschiedde, waren de 4 rijdende batterijen, welke regts gestaan hadden, in den galop voorwaarts gerukt, en deze openden een blikkendoos-vuur op de eerste linie Poolsche kavallerie, waardoor dezelve tot wijken werd gebragt. De Poolsche infanterie werd door deze beweging gedemaskeerd, en stond nu onder het verschrikkelijke vuur der genoemde batterijen; deze zwegen, en dadelijk daarop had de aanval der Russische kavallerie plaats.

Links vielen de Ukrainsche uhlanen op de bij Grochow opgestelde 1ste brigade van de 4de Poolsche infanterie-divisie van *Szembek* (dit was zijne brigade ligte infanterie, uit 6 bataillons bestaande), en bragt ze in wanorde. Een gedeelte dezer infanterie vlugte naar Praga, een ander gedeelte werd in de moerassen gedrongen. Vele jagers en zeissendragers van het 20ste regiment vlugteden over het zwakke ijs van den Weichsel, naar het zoogenaamde Saksische eiland, gingen op den linker-oever over en van daar naar Warschau, alwaar zij schrik en wanhoop verspreidden. Eenige Kozakken, ongeveer 150 in getal, waren kort te voren over Las naar Saska-Kempa geslopen, doch werden van daar door de vlugtende Polen op den linker Weichsel-oever gedreven, en aldaar gevangen genomen.

Szembek had Grochow reeds ontruimd, terwijl de geheele regter-vleugel van het Poolsche leger over klein Grochow terug trok.

Het garde uhlanen-regiment van den grootvorst *Konstantijn*, dat in het midden de overige Russische kavallerie voorbij had willen rukken, stootte op de regter-

brigade der 3de divisie van *Skrzynecki*, en werd aldaar door het 4de regiment Poolsche infanterie van linie met een hevig geweervuur ontvangen. De uhlanen waren, voor dat zij dit vuur ontvingen, reeds eenigzins in verwarring geraakt, door dat zij over eene gracht hadden moeten zellen, waarbij vele ruiters gestort waren; de charge over het bevrorene moerassige terrein, waarover zij heen moesten, deed het overige om het *ensemble* te doen verdwijnen; het wel ter passe aangebragte geweer- en blikkendoos-vuur van eenige Poolsche stukken maakte vervolgens eene verschrikkelijke slagting onder deze menschen en paarden; de aanval mislukte geheel en al, en noodzaakte de uhlanen om buiten het bereik van het vijandelijk vuur terug te trekken.

Aan de regterzijde trok het schoone regiment kurassiers van prins *Albert*, over den van klein Grochow naar Praga voerenden straatweg, het blikkendoos-vuur uit de schansen en het hevige geweervuur van het 8ste regiment Poolsche infanterie trotserende. Een bataillon van laatstgenoemd regiment, gaf, bij deze gelegenheid, een schoon voorbeeld van koelbloedigheid en vastberadenheid. Deszelfs chef namelijk, de majoor *Karski*, dien dreigenden aanval ziende aankomen, stelt zich vóór zijn bataillon, om het te beletten van niet dan op zijn kommando te vuren. In deze stelling laat hij de kurassiers tot op 30 passen van het front aankomen, kommandeert «aan» spring in het front terug, «vuur» bevelende, toen zij nog slechts 20 passen van hem verwijderd waren. De middelste eskadrons leden daardoor verschrikkelijk, en weken eenigzins terug. De vleugel-eskadrons chargeerden door, en verspreidden zoo veel schrik in de Poolsche gelederen, dat de generalissimus met zijnen staf zich begon te bergen. Het reserve artillerie-park en de overige trein volgden dit voorbeeld, in verwarring de voorstad en het bruggenhoofd indringende. De kurassiers drongen nu met voorbeeldeloozen moed door de tusschenruimten der Poolsche bataillons tot aan de reserve door, en bragten deze insgelijks in verwarring, en vervolgden dezelve tot voorbij het gedenkteeken van keizer *Alexander*; zelfs drongen eenige kurassiers, slechts door hunnen moed geleid, in de voorstad Praga en in het bruggenhoofd. Door dit alles echter waren deszelfs gelederen en rijen geopend geworden, en had het zoo noodige *ensemble* verloren. De Poolsche kapitein *Skalski* maakt daarvan gebruik, om eenige Congrevische vuurpijlen, uit zijne batterij, in de gelederen der Russische kurassiers te doen werpen. Gelijktydig stort de generaal *Kicki*, met het 2de regiment uhlanen en met 2 Zamoiskische eskadrons, op hen los, terwijl de Poolsche jagers, van uit de moerassen, een moorddadig vuur op hen maakten. Twee bataillons zeissendragers mengden zich daarenboven met hunne gevaarlijke wapens

tusschen de uiteen geworpen kurassiers. Dit was te veel voor het reeds tot op een derde gesmolten regiment, dat zoo vele bewijzen van heldenmoed gegeven had; zoodat slechts een klein gedeelte tot op de tweede linie konde terug trekken (1). Van den ongelukkigen uitslag dezes aanvals, die het voortdringen der Russen voor eenige oogenblikken deed staken, hadden de Polen kunnen gebruik maken om het offensive te hernemen; doch vorst *Radziwill* was reeds in Praga, en tot het terug trekken van zijn leger op den linker Weichsel-oever bedacht.

Toen de Russische kavallerie aanval begon, had de generaal *Murawiew* den heuvel, welke bij de vereeniging der wegen van klein Grochow en Mazonce ligt, bezet. Zijne 6 stukken kanon, die op de helling van dezen heuvel in batterij gestaan hadden, vuurden gedurende den voorwaartschen marsch der kavallerie, op de linker-flank der terugtrekkende Polen. Het bataillon en het eskadron, die *Murawiew*, nog op de hoogte van Kawenczyn zijnde, naar Zombki had gezonden en die dit dorp bezet hadden, waren eveneens met hem in een en dezelfde linie voorwaarts gerukt, tot aan de kolonie Elsner, steeds de regter-flank van *Murawiew's* overige troepen dekkende. Zoodra laatstgenoemde generaal dit punt door zijne troepen bezet zag — zijnde hetzelfde door de troepen van den Poolschen generaal *Uminski* reeds verlaten — zond hij tot deszelfs versterking nog 7 eskadrons met 4 stukken rijdende artillerie. Dit korps troepen had een tijd lang tegen zich over het voornaamste gedeelte der Poolsche ruitery onder *Uminski*, en de tot bij Targowek terug getrokken brigade van *Rohland*.

Tegen half vier uren in den namiddag, scheen *Krukowiecki* eindelijk uit zijnen droom te ontwaken; hij zond op dat tijdstip de brigade van *Gielgud*, tot ondersteuning van den generaal *Uminski*, af. Ook de tweede brigade met de kavallerie van *Jankowski* naderden Targowek. Het zwakke korps troepen van 1 bataillon, 8 eskadrons en 4 stukken kanon, dat — zoo als wij gezien hebben — de kolonie Elsner bezet had, deze groote beweging bij Targowek bespeurende, trok daarop tot bij Mazonce terug. De bij Targowek vereenigde troepen schenen alsnu bevel ontvangen te hebben om terug te trekken, daar zij zich over *Schmulowozina* naar Praga in marsch zetteden.

Gedurende den grooten kavallerie-aanval had ook graaf *Pahlen*, met den regter-vleugel van het 1ste korps infanterie, langs den straatweg van de kolonie Goslaw, zijne voorwaartsche beweging op gelijke hoogte met het 6de infanterie-korps voortgezet. Deszelfs voorhoede be-

zette eerst het dorp Grochow, toen klein Grochow, en vervolgens Goclawek en Goclaw. De Poolsche generaal *Szembek* trok daarop met het overschot zijner infanterie naar Praga, terwijl in dezen marsch nog een gedeelte zijner troepen door de Russische huzaren in de moerassen gejaagd werden. De overige Poolsche bataillons vervolgden hunnen terugtocht, onder de beschutting der artillerie, die zich op de bij Praga gelegene hoogten in batterij gesteld had.

De 6 kavallerie-regimenten, met welke de graaf *Witt* de eerste aanvallende slag-linie gevolgd had, rukten voorwaarts tot aan het gedenkteeken van keizer *Alexander*, en marcheerden aldaar regts van den straatweg op. Achter deze linie verzamelden zich de 3 regimenten kavallerie welke bij den aanval zoo veel geleden hadden. Tegen half vijf ure in den namiddag nam de generaal *Murawiew* met alle zijne troepen, ook degene die bij Mazonce en bij de kolonie Elsner gedetacheerd waren geweest, op den regter-vleugel dezer kavallerie eene stelling. Dit had juist plaats toen de Poolsche troepen bij Targowek terug trokken.

Tegen vijf uren had het Russische leger de navolgende stelling ingenomen:

Op den regter-vleugel: De generaal *Murawiew* met zijn korps, zich regts leunende aan de steenbakkerij. Links van dezen stond de generaal graaf *Witt* met zijn kavallerie-korps tot aan den straatweg, bij het gedenkteeken. Achter dezen regter-vleugel nam de vorst *Szachowski* met zijn grenadier-korps — 't welk, met het vallen van den avond, over Kawenczyn, den heuvel in het midden tusschen de steenbakkerij en Mazonce, bereikt had — eene stelling.

Op den linker-vleugel: Links van den straatweg, de brigade lichte kavallerie van het 1ste korps infanterie; voor klein Grochow, regts van den straatweg stond het 6de infanterie-korps in drie slag-liniën; achter klein Grochow, regts van den straatweg, was het 1ste infanterie-korps, insgelijks in drie slag-liniën, opgesteld. Een weinig meer achterwaarts, tusschen de Poolsche schansen van de tweede linie en het elzenboschje, waren de 8 grenadier-bataillons, die hetzelfde veroverd hadden, opgesteld.

Tegen 6 uren hadden de Polen het slagveld geheel ontrend, en zich binnen en tot aan de wallen van Praga terug getrokken. De talrijke artillerie van het Russische centrum, versterkt door die welke de korpsen van de generaals *Szachowski* en *Manderstiern* met zich voerden, was nog altijd met de Poolsche artillerie, die bij en achter Praga op de hoogten stonden, in eene hevige kanonnade gewikkeld. De zamen gedrongene stelling der Polen, die zich over de brug naar Warschau moesten terug

(1) Dit brave regiment had in het jaar 1814 de eervolle opdracht gehad, om aan het hoofd der Russische troepen Parijs binnen te marcheren.

trekken, maakte dat deze laatsten het meeste van dit kanonvuur te lijden hadden. Eerst bij den invallenden nacht zweeg het kanon-gedonder.

De verschrikkelijke slag, die evenwel zoo weinig beslissende uitkomsten had opgeleverd, was alzoo geëindigd, en bloedig staat dezelve aangeschreven in de jaarboeken van den krijg en op de bladen der wereld-geschiedenis. De beide legers hadden zich met elkander gemeten, en wel mag men zeggen: zij hadden met elkander bekendschap gemaakt tot in het wit der oogen; en toch was het heilige vuur des oorlogs, noch de gloed des harten in de mannelijke boezems der krijgers uitgedoofd. Nog blikten zij elkander grimmend aan, en hitsten elkander ten strijde. Eenige Russische bataillons, welke weinig of geen deel aan de gebeurtenissen van den dag genomen hadden, vroegen om Praga en Warschau te bestormen; terwijl aan de Poolse zijde, de generaals *Szembek* en *Skrzynecki*, den vorst *Radziwill* den voorslag deden, om des nachts, geheel onverwacht, op de Russische stellingen met de bajonet aan te vallen. De beide veldheeren schenen geene goede uitkomsten van deze ondernemingen te verwachten, en weigerden hunne toestemming. Beide legers hadden ook verschrikkelijk geleden, daar, naar de opgave der Russen, het hunne ruim 9000 man beliep. De Polen gaven aan hunne zijde een gelijk aantal dooden en gekwetsten op. De schrijvers over dezen veldtocht verschillen echter in hunne opgaven, doch men kan voor waarheid aannemen, dat het getal der dooden en gekwetsten aan weerszijden bijna gelijk en tusschen de 9000 en 11,000 man moet belooopen hebben. *Neyfeld* zegt echter, dat het getal der gewonden, welke op den 26sten Februarij in de hospitalen van Warschau lagen, ruim 10,000 man bedroeg; zijnde daaronder een zeer klein aantal Russen. Het laat zich echter denken, dat onder dit getal ook begrepen waren de gekwetsten van vroegere gevechten. De Russen hadden 3 stukken geschut en 12 kaissons veroverd en 600 gevangenen gemaakt, onder welk getal zich zeer vele hoofd-officieren bevonden.

Het bruggenhoofd van Praga had het Poolse leger beschermend opgenomen; hetzelfde trok gedeeltelijk over de brug, gedeeltelijk over het ijs in Warschau terug. Deze terugmarsch was tegen zeven uren des avonds aangevangen, en begon met de munitie- en bagage-wagens, daarop volgde de kavallerie, toen de artillerie en eindelijk de infanterie. De generaal *Malachowski* bleef met 5000 man ter verdediging van het bruggenhoofd achter. De vorst *Radziwill* was de laatste die in de stad trok. De kavallerie marcheerde door Warschau naar de naastbijgelegene dorpen, de infanterie bivouackeerde op de pleinen en in de straten der stad.

Het hierboven bedoelde bruggenhoofd was klein. Des-

zelfs stevige wallen werden door drie bastions geflankeerd, en door breede, drooge en natte grachten omgeven. Tusschen het bruggenhoofd en de voorstad, die hetzelfde half cirkelvormig omringt, lag een onbebouwd terrein, van ongeveer 100 tot 150 ellen breedte. De voorstad Praga was ook door eenen aarden wal omringd, welke men — zoo als reeds vroeger is aangeduid — had begonnen te versterken. Daar men echter de Russen van den kant van Jablonna het eerste gewacht had, zoo waren er alleen aan dien kant versterkingen opgeworpen.

Gedurende den merkwaardigen slag van Grochow waren de angst, de verwarring en bij sommigen de wanhoop nog hooger gestegen dan op de dagen van den 19den en 20sten Februarij. Het bloedige schouwspel had onder de oogen van de bewoners der hoofdstad plaats, en dit schouwspel deed beslissende uitkomsten verwachten. De geheele bevolking was dan ook op de been geweest. De nationale garde trok gedurig uit en in de stad, om wapens en gekwetsten binnen te voeren. De vrouwen snelden op de brug en naar Praga, om levensmiddelen en verkwikkingen van allerlei aard aan te brengen, en om de gekwetsten te dragen en te helpen verbinden. Bij den aanvang van den slag werden de gunstigste geruchten door de stad verspreid; men sprak van niets dan van overwinningen en schitterende wapenfeiten. Doch des te grooter was de ontzetting en schrik, toen men *Chlopicki* gewond en bewusteloos zag binnen dragen, en kort daarop de akademische eerewacht van vorst *Radziwill*, met zijn gepak en legerwagens, Warschau vlugtende kwam binnen rennen. Nu bleekte in één oogenblik het stroovuur der vaderlandsliefde van het gepeupel, terwijl het knagende geweten van vele grooten reeds op midde-len bedacht was, om zich op de geschiktste wijze met den vertoornden keizer te verzoenen. Voor den onpartijdigen opmerker der staatkundige gebeurtenissen waren deze oogenblikken van teleurstelling en wanhoop rijk in ontdekkingen, vruchtbaar tot het opzamelen van menschenkennis. De omwenteling vertoonde zich eenige oogenblikken geheel naakt, en gering was het aantal dergenen, die, van ware liefde voor het zinkende vaderland doordrongen, het « *te wapen!* » uitriepen, om de heldhaftige wapenbroeders niet alléén, of voor 't minst niet ongewroken te laten sterven. Het gepeupel sprak het banen vloekwoord *verraad* uit, en de ondervinding heeft ons genoeg geleerd, hoe schielijk dergelijke aantijgingen door gewelddadigheden gevolgd worden. Deze oogenblikken van twijfeling hielden echter niet lang aan, daar weldra het binnen brengen van eenige Russische gevangenen van het kurassier-regiment van prins *Albert*, en de 150 Kozakken die den Polen in de handen waren gevallen, de na-deelige geruchten deden wijzigen. De kaart was ook

spoedig gekeerd, en het « *leven Polens heldenzonen!* » klonk nu weder uit den mond dergenen, die ze zoo even nog als *verraders* aan de wraakzucht hadden willen prijs geven.

In den vroegen morgen van den 26sten rukten zwermen van Russische tirailleurs op de voorstad Praga. Dezelve werden ondersteund door 2 regimenten infanterie en 1 huzaren-regiment van het korps van *Geismar*, dat den vorigen dag geen aandeel aan den slag had genomen. Het zuidelijke gedeelte, en de helft der voorstad die tusschen de van Zombki en Milosna komende wegen ligt, werden door deze troepen ingenomen. Het middelste gedeelte van Praga werd door *Malachowski*, van uit het bruggenhoofd, in brand geschoten, om zijne batterijen te demaskeren. Op den daarop volgenden dag bezetteden de Russen het overige gedeelte der voorstad; de andere troepen bleven in de vroeger opgegevene stelling.

En hier kan men rekenen, dat de eerste *periode* van dezen bloedigen veldtocht eindigt. De hoop om de worsteling spoedig tot eene beslissing te brengen, was verdwenen, want er was nog niets beslist, dan dat de Polen hunne krachten hadden leeren kennen, en dat de Russen die op prijs leerden stellen.

« Van dat oogenblik af » — zegt *Brzozowski*, eene van de naauwgezette schrijvers over den Poolschen oorlog — « begon een nieuw tijdvak in de geschiedenis van den « Russischen veldmaarschalk, graaf *Diebitsch*; — een tijdvak « vervuld met misslagen, gebrek aan geestkracht en zelf- « vertrouwen. Vroeger had men in hem trekken van « verheven krijgskundig vernuft opgemerkt. Sterk door « het vertrouwen op het magtige leger dat hij aanvoerde, « ging hij regt op zijn doel aan, den kortsten weg zoeken « de om zijnen vijand te bevechten, onder omstandigheden « die hem de beste uitkomsten beloofden. Toen het inval- « lende dooiweder hem onverwachte hinderpalen in den weg « lagen, onderwierp hij zich aan den drang der omstan- « digheden, wist dadelijk zijne plannen te wijzigen en « te veranderen, eene nieuwe operatie-lijn aan te nemen, « en de bewegingen van zijn leger met snelheid en juist- « heid te doen uitvoeren. Alle zijne latere ontwerpen, « werden door den volhardenden moed zijner tegenpartij « verijdeld. Daarenboven had hij op de dapperheid zijner « troepen veel gerekend, en zijne berekening daaromtrent « was juist, want de Russen vechten goed, wat ook de « dagbladschrijvers, die ze nimmer van nabij gezien heb- « ben, er over zeggen mogen, enz.»

In het relaas van den slag van Grochow hebben wij opgemerkt, dat de beweging van het korps van vorst *Szachowski* het plan van den veldmaarschalk had verijdeld. Het was ook buiten zijne schuld, dat deze generaal den geheelen dag met zijn' marsch op Kawenczyn had doorgebracht. Dit deed *Diebitsch* het oogenblik om

eenen beslissenden aanval te doen, van uur tot uur verschuiven. Hij had echter zeer juist gezien, toen hij het elzenboschje als den sleutel der Poolsche stelling beschouwde; doch het was een grove misslag dat hij hetzelfde niet dadelijk met overmagt deed nemen. Zijne *taterende* aanvallen, die, hoewel aanvankelijk gelukkende, echter met der daad tot twee malen toe werden afgeslagen, hadden den moed der Polen doen stijgen. Zoo hij eene verandering van front had laten maken, naar de zijde van waar *Szachowski* moest komen, en met het geheele centrum op het elzenboschje ware gevallen, dan hadden de Polen den rug naar de moerassen van Goclawek moeten wenden; *Szachowski* had dan van Grodzisk en Marki op de kolonie Elsner kunnen marcheren, en den linker-vleugel van het Poolsche leger omtrekken. Door deze manoeuvre had men zeer waarschijnlijk — namelijk, wanneer het elzenboschje bij den eersten aanval ware genomen geweest — het Poolsche leger van Praga afgesneden en in de moerassen gedrongen.

In de gegeven omstandigheden, had de maarschalk zeer juist te pas zijnen grooten kavallerie-aanval geordend, toen hij aan de komst van *Szachowski* begon te twijfelen; doch het was zijne schuld niet, dat deze de gewenschte uitkomst niet opleverde. Het moeilijke, doorsnedene en glad bevrorene terrein, had veel bijgedragen om de bewonderingswaardige moed der Poolsche krijgslieden te ondersteunen.

NASCHRIFT. Op eene voor mij vleijende wijze aange-moedigd, om de schets der voornaamste krijgsgesbeurtenissen in Polen in het jaar 1831, zoo uitgebreid mogelijk te vervolgen, zoo betuig ik hiermede openlijk mijnen opregten dank aan die lezers van den *Spectator*, die mijne zwakke pogingen tot het bijéenzamelen der bescheiden en het opstellen van dit relaas wel hebben gelieven toe te juichen. Ofschoon uitgenoodigd drie dezer brieven, dat onderwerp betreffende, een plaatsje in te ruimen in de kolommen van den *Militairen Spectator*, heb ik, als hoofd-redacteur van dit tijdschrift en tevens schrijver der bedoelde *schets*, uit hoofde van zeer ligt te bevatten redenen, aan dat verlangen niet kunnen voldoen. Het eenige wat ik in deze doen kan, is de belofte af te leggen, dat ik in den volgenden Jaargang van dit Tijdschrift, het relaas van den bedoelden merkwaardigen veldtocht zal vervolgen; dat ik zal blijven putten uit de bronnen die mij tot dus verre gediend hebben, en al het mogelijke zal aanwenden, om alle bestaande geschriften over dezen oorlog magtig te worden, met hoevele kosten zulke pogingen ook gepaard gaan.

Enschot, Junij 1835.

OVER HET VOORDEELIGSTE
G E W E E R V U U R
 TEGEN KAVALLERIE.

(Overgenomen uit den Spectateur Militaire, van Mei 1835.)

Sedert eenen geruimen tijd hebben vele militairen de voorgeschrevene vuren bij de krijgs-operatiën tegen de kavallerie afgekeurd, en nogtans heeft het eenmaal aangenomen gebruik altijd de overhand behouden. Dusdanige zorgeloosheid, omtrent een onderwerp van het hoogste gewigt, kan alleen voortkomen uit onze geringe belangstelling in de schietoefeningen. In de laatste tijden zijn de manoeuvres tot een' hoogen graad van volmaaktheid opgevoerd geworden, en wanneer onze troepen voor het oog niet die volkomenheid vertoonen, die men bij de Pruisische troepen zoo zeer bewondert, dan is het toch niet minder waarheid, dat zij met veel gelijkvormigheid (*ensemble*) manoeuvreren, en van belang is het verkrijgen dezer uitkomst geweest. Wat die onbeweeglijkheid en uiterst overdrevene regelmatigheid aanbetreft, deze kan men rangschikken onder 't geen dat men de kwakzalverij van het vak noemt, en hoezeer de Fransche soldaat nimmer tot zulk een stijf en regelmatig werktuig, als men in den Duitschen soldaat aantreft, kan gevormd worden, zoo is de eerste voor de dienst te velde verreweg boven den laatsten te verkiezen. Maar er bestaat een hoogst belangrijk onderwerp van oefeningen, dat zeer verwaarloosd wordt, namelijk: de schietoefeningen. Wanneer de troepen na schitterende manoeuvres op het terrein gekomen zijn, waarop zij de zoogenaamde spiegel-gevechten uitvoeren, of de formatie tot het gevecht zullen voorstellen, dan schijnt men de vuren te beschouwen als eene soort van bijzaak of toevoegsel; overigens, wanneer de vuren zich slechts kort of goed rollende aan het oor voordoen, dan heet het, dat er goed gevraagd is, ware het ook, dat de soldaten in de lucht of in den grond geschoten hadden.

Bij alle exercitiën doet men door de carré's de twee gelederen-vuren uitvoeren, en nog wel, met de vier zijden te gelijk; evenwel kan, in eene lijn van carré's, elk carré toch niet aan alle vier zijden worden aangevallen; zulks zoude hoogstens kunnen plaats hebben, bij een op zich-zelf en alleen staand carré. Het kan alzoo niet als zoo geheel ongerijmd voorkomen, te veronderstellen, dat een carré, gewoon zijnde om bij de exercitiën telkens met de vier zijden te gelijk te vuren, in het werkelijke gevecht, waarin het gedruisch van het geweeren kanon-vuur de stem des bevelvoerders verdooft, eveneens kan handelen.

Het twee gelederen- of (om duidelijker te spreken) het rotten-vuur, dat men voorschrijft, om tegen de kavallerie te gebruiken, is zeer ondoelmatig. De bewegingen van het laatstgenoemde wapen zijn zeer snel, en wanneer nu de infanterie haar vuur begint op den afstand, alwaar hetzelfde het werkzaamste is, en wanneer men, om een goed onderhoudend vuur te hebben, hetzelfde bij de regter-vlengels der pelotons of zelfs

der sectiën laat beginnen, dan zal de helft der geweren nauwelijks voor de tweede keer kunnen geladen zijn, als de kavallerie zich reeds op het carré bevindt.

Daarbij valt nog op te merken, dat, indien de soldaten niet koelbloedig zijn of de koelbloedigheid verloren hebben, zij nog slechter alleen en op zich-zich-zelfen, dan gezamenlijk vuren, omdat, in het laatste geval, de goede schutters de rigting aan de minder geoefenden, die hunne geweren werktuigelijk met deze in hetzelfde vlak leggen, aangeven.

Het vuren met divisiën, of met eene der zijden van het carré is niet minder ondoelmatig, dewijl men, in de eerste plaats, zich geheel van vuur ontbloot, en ten tweede, de uitwerking niet in evenredigheid zoude staan met de massa van vuur, dat men voortbrengt, omdat het vuur van het derde gelid veel te hoog wordt aangebragt, om uitwerking op den vijand te kunnen hebben. Voor 't overige behoort het tot de vrome wenschen, den soldaat zoo blind gehoorzaam aan de stem van zijnen chef te binden, dat hij de kavallerie afwacht tot op den afstand, alwaar een algemeen salvo moorddadig zoude werken.

Er bestaat eene groote dwaling, die ongelukkigerwijze te algemeen gevoed wordt, namelijk, het voorgeven, dat een carré geheel van vuur ontbloot, alleen en eenig door de bajonnetten, geregelde kavallerie-aanvallen zoude kunnen afslaan; terwijl men daarbij aan het denkbeeld hecht, dat er slechts voor den vorm gevraagd wordt, en eenvoudig om de paarden te verschrikken. Dusdanige gevoelens en denkbeelden zouden in den oorlog gevaarlijke gevolgen kunnen hebben, en het is daarom van belang om dezelve te bestrijden. *Al de kracht der infanterie is in haar uur gelegen, even als men de kracht der kavallerie moet zoeken in den schok dien zij bij den aanval dient te weeg te brengen.* De punten bij de opstelling der infanterie die van vuur ontbloot zijn, zijn zwakke punten; men heeft daarom bij het opstellen der voorschriften gezocht naar formatiën die geene flanken aanboden. De opstelling in cirkel kwam daarbij het eerste voor den geest; het voordeel dat men in deze opstelling zag, was, dat zij geene van vuur ontbloote sectors aanbodt; doch zoo zij uitvoerbaar is voor een peloton, dan is zij evenwel niet wel uit te voeren door eene grootere afdeeling troepen. De opstelling in carré bood zich met deszelfs eenvoudige opstellings-regelen aan, en deze is algemeen aangenomen; het is waar, zij geeft vier, geheel van vuur ontbloote, hoeken, doch in dit gebrek tracht men door de artillerie te voorzien.

Eene goede infanterie, in carré opgesteld, kan aan elke kavallerie wederstand bieden, doch ook alleen dan, wanneer zij vertrouwen in haar vuur heeft, en dit vuur met oordeel wordt aangebragt. Daarentegen zal geen carré aan eene moedige en goed aangevoerde kavallerie wederstand kunnen bieden, wanneer het behoud daarvan alleen op de bajonnetten berust, en de aanvallende kavallerie niet door een goed aangebragt vuur in de war, of aan het wankelen zij gebragt. De voorste paarden door de bajonnetten gekwetst, zullen daarom niet minder geheele rotten omver rijden, en alzoo openingen voor de hen volgenden maken. Welke goede reserve een zoodanig

carré dan ook heeft, deze zal toch niet kunnen beletten dat hetzelfde geworpen wordt.

Het doel dat de bevelhebber van een, door de kavallerie bestookt, carré, alzoo moet zoeken te bereiken, moet zijn, den vijand te beletten te kunnen doorchangen (*charger à fond*). Daartoe moet hij zijn vuur zoodanig aanbrengen en verdeelen, dat de kavallerie in zulk eene wanorde geraakt, dat er niet dan enkele ruiters op het carré kunnen vallen, en tegen deze zullen de bajonnetten met vrucht aangewend kunnen worden. Doch het is niet het gedruisch van het geweer-vuur, 't welk deze uitkomsten zal opleveren, maar de menigte paarden die gekwetst worden, steigeren, hunne ruiters doen storten en alzoo de anderen ophouden. Het is dus uiterst noodzakelijk, de grootst mogelijke massa van vuur aan te brengen, op afstanden, waarop de uitwerking van zoodanige salvo's niet problematiek is. Laat ons alzoo onderzoeken, welke wijze van vuren het beste tot het voorgestelde doel zoude leiden. Zooals wij reeds vroeger gezegd hebben, zal het twee gelederen- of rotten-vuur daartoe niet aan te wenden zijn; het divisie-vuur is evenmin aan te prijzen, omdat de aangevallen zijde alsdan plotseling geheel van vuur ontbloot is. Men zal dus tusschen deze beide wijzen van vuren moeten kiezen. Het gelederen-vuur op de navolgende wijze aangebragt, zal geene der opgenoemde nadeelen opleveren.

Zoodra de bevelhebber van het carré ontwaar wordt dat hij zal aangevallen worden, dan laat hij de bedreigde zijde *vaardig* maken. Wanneer de vijand tot op 200 ellen genaderd is, dan zal hij het eerste gelid doen aanleggen en vuren; dadelijk nadat het eerste gelid gevurd heeft, doet hij het tweede vuren. Het eerste gelid laadt dadelijk de geweren, terwijl de manschappen van het tweede gelid de geweren aan die van het derde gelid overgeven en daarvoor die van dit ontvangen. Zoodra het eerste gelid de geweren geladen heeft, doet de chef van het carré het tweede gelid nogmaals vuren, waarna dit gelid deszelfs geweren, welke intusschen door het derde wederom geladen zijn, terug neemt. Het derde gelid laadt vervolgens nogmaals de terug gegeven geweren. Zoo de vijand den aanval vervolgt, dan kan men hem nog twee malen met de salvo's van een gelid begroeten, namelijk van het 1ste en 2de gelid. Men laat dan ook de beide gelederen, te beginnen met het 1ste gelid, achtereenvolgens vuren en daarna dadelijk de geweren vellen. Het derde gelid zal mede de geweren vellen, om, des noodig, in die stelling, deszelfs geweren af te vuren, als de kavallerie bijna op 30 passen gekomen is. Wordt daardoor de eerste aanval afgeslagen, dan laadt het derde gelid dadelijk de geweren, en geeft die aan het 2de gelid over, om de geweren van dit gelid insgelijks te herladen. Deze maatregel zal voornamelijk doel treffen, wanneer de kavallerie met eskadrons achtereenvolgens aanvalt: het eerste gelid blijft met de gevulde geweren staan, ten zij dat de vijandelijke eskadrons met groote tusschenruimten aanvallen. Het is ligtelijk te begrijpen, dat indien de eerste aanval, door de goede uitwerking der aangevulde vuren, is afgeslagen, de tweede aanval reeds veel minder te vreezen is; dewijl de gevallen paarden en manschappen

geene te verwerpene hinderpalen aanbieden (hinderpalen die zelfs op het moreelder nieuw aanvallende paarden werkt.) Het is daarom van belang, om met het 2de en 3de salvo te wachten tot dat de vijand zeer nabij het carré is genaderd. Indien de hoeken van het carré door geene artillerie gedekt zijn, dan zal de kavallerie, daarop haren aanval rigten: in die veronderstelling, zullen de eerste gelederen der aan den bedreigden hoek grenzende zijden, te gelijk vaardig maken en naar die zijde schuins aanleggen en vuren, en vervolgens de andere gelederen; de kommandant van het carré zal daarbij in acht moeten nemen, zijne kommando's kort op elkander te doen volgen, om het vuur niet al te schuins te doen rigten.

De voorgestelde wijze van vuren, laat zich gemakkelijker voorschrijven dan uitvoeren. Om dezelve tegen den vijand met vrucht aan te wenden, moet de chef overtuigd wezen, van zijnen invloed op het moreel zijner onderhorigen; deze moet hij, als het ware, in zijne hand hebben. Om zoodanig een vertrouwen in te boezemen, moet de kolonel of chef, gedurende den tijd van vrede, eene onwrikbare krijgstucht bij zijne troepen hebben doen onderhouden, terwijl hij aan zijne onderhorigen een hoog denkbeeld zijner krijgskundige talenten moet hebben weten te geven. Wanneer de soldaat geen vertrouwen in zijnen aanvoerder stelt, dan zal hij bedacht zijn op middelen, om zijn eigen persoon in zekerheid te stellen, dewijl hij zich niet genoeg beschermd acht; en, daar het dreigende gevaar een onaangenaam gevoel in hem opwekt, zoo zal hij trachten zich van die onaangename gewaarwording zoo spoedig mogelijk te ontlasten, door zijn geweer af te trekken (1).

(1) Hetgeen de Fransche schrijver hier zegt, van het vertrouwen dat de chefs in tijd van vrede aan hunne onderhorigen moeten trachten in te boezemen, is eene opmerking die geenszins nieuw, doch zelden door de hoogere autoriteiten wordt gadeslagen. Na *Speetator's* gevoelen zou zulks een allergewigtigst punt van onderzoek moeten uitmaken; een punt, dat in de gevolgen een heeger gewigt in de schaal der krijgvoering kan werpen, dan dat deze of gene jonge officier zijne soldaten- of pelotonschool wel deugdlijk en *woordelijk* uit het hoofd weet op te zeggen. Een bataillon, regiment, of in 't algemeen, elke troep, kan gedurende eenen laagdurigen vrede, in voorkomen en geoefendheid, door de zorgen van al de officieren, eenen hoogen graad van volkomenheid bereikt hebben; het zal de beste verwachtingen van zich doen koesteren; het zal den lande schatten gekost hebben, en alle die moeite, zorgen en schatten kunnen in één oogenblik verloren gaan, wanneer de chef geen vertrouwen, noch op zijne krijgskennis, noch op zijnen moed, koelbloedigheid en tegenwoordigheid van geest heeft weten in te boezemen. De troep, waarbij de meeste en beste krijgstucht heerscht, zal onder zoodanig een chef het eerste slagtoffer zijn, omdat het aan blinde gehoorzaamheid gewoon is. Een enkel kommando, uitgesproken in het oogenblik, dat de geest des bevelvoerders bij zijne betrekkingen te huis is, of wanneer deze zich met persoonlijke veiligheids bezig houdt, is genoegzaam om die schitterende verwachtingen in eens te vernietigen, en den wapenroem van een troep als rook te doen verdwijnen. Veeltijds geschiedt de vraag: *wordt dat bataillon, dat regiment, die troep ge-*

Overigens is deze wijze van het vuur aan te brengen minder gevaarlijk dan men in den eersten opslag zoude denken; want wanneer de zaken den gevaarlijksten loop nemen en wanneer de kommando's niet goed gedaan of niet goed uitgevoerd worden, dan zal elk soldaat door eigen ingeving vuren en zijn geweer vellen; men komt dan als van zelve in het geval der algemeene salvo's. Vele hoofd-officieren der infanterie geven aan die algemeene salvo's de voorkeur boven het twee gelederen-vuur, dat bijna evenveel koelbloedigheid bij den soldaat vergt als het gelederen-vuur. De oefening doet hier echter veel af, en het zal den chef weinig moeite kosten, als hij vertrouwen weet in te boezemen, om zijne onderhoorigen met de voorgestelde wijze van vuren in de hand te hebben.

J. S. C.

I E T S

OVER HET HALVE MAAN HOEF-BESLAG VAN LA FOSSE.

Eene veertienjarige ondervinding heeft mij tot de overtuiging gebracht, dat het dusgenaamde *halve maan hoefbeslag* van *La Fosse*, 't welk ik bij de meeste mijner paarden met het beste gevolg heb toegepast, veel beter dan het van ouds gebruikelijke hoefbeslag voldoet. Degenen die zulks op mijnen raad of uit eigene beweging hebben aangewend, deelen met mij in hetzelfde gevoelen. Dit beslag levert de navolgende voordeelen op:

- 1°. Dat het ijzer — onaan gezien de hoef-nagels dunner dan de anders gebruikelijke zijn — vaster aan den hoef gesloten blijft.
- 2°. Dat de ijzers niet afgeslagen noch afgetrapt kunnen worden, zoo dat niet dan zeer zeldzaam een ijzer verloren wordt. Indien zulks al eens gebeurt, dan gaat het paard, dat aan dat beslag gewoon is, niet kreupel.

kommandeerd? minder doet men onderzoek, naar het: hoe wordt het gekommandeerd, en hoe zou het tegen den vijand worden aangevoerd; hebben de officieren en soldaten een blind vertrouwen in hunnen chef, enz.? Te regt zeide *Napoleon* in zijnen eersten veldtogt aan den Franschen zending van het Fransche hoofd-bewind: *« op den dag van a het gevecht en in beslissende oogenblikken, heb ik liever een peloton, a dat door eenen wachtmeester wordt aangevoerd, waarin de ruiters een a blind vertrouwen stellen, dan een regiment dat aan den moed van des a zelfs chef twijfelt »* Door dit gezegde regtvaardigde hij zijn zuivering-stelsel, dat hij bij de aanvaarding van het opperbevel van het leger van *Italië* had ingevoerd, en waarbij een aanzienlijk aantal officieren eene meer vreedzame betrekking werd aangewezen. Deze maatregel deed het vertrouwen herleven, en met dat vertrouwen voerde de groote meester zijne legers twintig jaren overwinnend rond, slaande degenen, die dezen magtigen hefboom niet wisten aan te brengen.

Sp.

- 3°. Dat het slaan in de ijzers wordt voorgekomen.
- 4°. Dat de kroon-betrappingen onschadelijk zijn.
- 5°. Dat de spatten en gallen veeltijds worden voorgekomen, terwijl de laatsten daardoor verminderen.
- 6°. Dat de gebreken aan de hoeven, meestijds veroorzaakt door de onkunde of onbedrevenheid der hoefsmeden, worden voorgekomen.
- 7°. Dat het intrappen van spijkers, glas, enz. niet dan zelden kan plaats hebben.
- 8°. Dat het vernagelen wordt vermeden.
- 9°. Dat de gang gemakkelijker en vooral op een moeilijk terrein zekerder wordt, en eindelijk
- 10°. Dat de prijs van het beslag slechts de helft bedraagt van het van ouds gebruikelijke.

Voor al deze voordeelen bestaan zeer gegronde redenen, die trouwens, bij de ondervinding, van zelve in het oog vallen.

Door onderscheidene mijner krijgsmakkers aangezocht zijnde, om aan hen op te geven, hoedanig dat beslag moet worden aangevangen, zoo heb ik gemeend, zulks op de geschiktste wijze te doen, door de Redactie van den *Militairen Spectator* te verzoeken, de hierna volgende beknopte beschrijving, in een harer nummers, op te nemen. Degene die hierover meer zouden willen lezen, verwijs ik naar den *Guide du Marechal de la Fosse. Paris 1818.*

Het hoofddoel van dit beslag bestaat voornamelijk daarin, den hoornwand voor scheuren of spleten te bewaren, het paard zoo veel als mogelijk is, plat op den hoef te zetten, en hem zijnen natuurlijken stand op de dragten, hielen en den straal te geven. Dien ten gevolge moet men deze deelen, die door het gedurig uitvegen van den hoef verzwakt zijn, meer vastheid (*consistentie*) geven.

Bij meest al de rijpaarden kan deze wijze van hoefbeslag worden toegepast; doch bij het een kan het dadelijk, bij het ander slechts opvolgend worden aangewend. De paarden welke eenen gezonden en vasten hoornwand hebben — hoewel deze gewoonlijk slechts van eenen kleinen straal voorzien zijn — kunnen dadelijk op deze wijze worden beslagen. Insgelijks die soort van paarden, welke, zonder volvoetig te zijn, eenen minder goeden hoornwand, doch gezonden straal en goede dragten hebben. Men zorge slechts dan, dat de verbinding van het hoornwand en den straal niet met het veegmes is doorgeveegd, 't geen onbedrevene hoefsmeden veeltijds doen. Heeft zulks plaats gehad, dan gunt men zich den tijd dat zulks wederom een duim breed is aangegroeid. Men neme intusschen slechts dat gedeelte van de zool en den straal weg dat bedorven is; zorgende om beiden zoo hoog en plat mogelijk te houden.

Tot het beslag bezige men een ligt en taai ijzer (wegende ongeveer $2\frac{1}{2}$ ons), hetwelk ongeveer tot aan de dragten komt, of wel de lengte heeft van een gewoon

hoef-ijzer, dat tusschen de zijnagel-gaten afgekapt is. Het ijzer moet geheel plat en aan de buitenzijde voor eenderde dikker dan inwendig gesmeed worden. De ijzers moeten zes nagelgaten hebben; bij de voorijzers op gelijken afstand van elkander, en bij de achterijzers iets meer op de zijden verdeeld; de nagels en trechtvormige nagelgaten een derde dunner en kleiner dan voor gewone ijzers; aan den toon wordt eene kleine lip gesmeed.

Het *overtollige* van den hoorn en straal wordt weggeveegd, daarbij zorg dragende, om niets van de dragten, hielen en het gezonde gedeelte van den straal weg te nemen; zoodra het hoof-ijzer na den vorm van den hoof is bearheid, wordt hetzelfde koud op den hoof gepast, terwijl de plaats waarop het ijzer zal komen te rusten, met de rasp wordt bewerkt. Bij deze bewerking moet in acht genomen worden, dat het ijzer tegen en op eene en dezelfde hoogte met de dragten komt, en er geene opening tusschen beiden wordt gelaten, hetgeen het afscheuren van den hoorn, op die plaats, zou ten gevolge hebben. Deze regels zijn, vooral bij het eerste beslag, in acht te nemen. Later bekomen de dragten en hielen eene zoodanige hardheid en breedte, dat dezelve niet meer met het veegmes te bewerken zijn, — 't geen trouwens niet meer noodig is, dewijl ze te gelijk met het ijzer afslipen.

Bij volvoeten is dit beslag, alvorens de straal tot op de hoogte van het ijzer is uitgegroeid, niet aanwendbaar. Bij dezulken vermindert men allengskens de propfen in lengte en breedte, en dan zal, na eenige maanden, dit beslag ook op soortgelijke voeten kunnen aangebragt worden. Bij paarden die bevangen zijn geweest, en doorgaans met de hielen het eerst op den grond treden, is het niet raadzaam dit beslag te bezigen.

Het spreekt van zelf, dat dit beslag, in vele gevallen, naar den vorm en de constructie van den hoof eenigzins moet worden gewijzigd.

In het algemeen zijn de voordeelen, welke deze wijze van hoof-beslag oplevert, zoo groot, dat ik dezelve met vertrouwen kan aanbevelen; terwijl het wenschelijk ware, dat men eenige proeven in het groot op troepenpaarden nam, hetgeen voorzeker goede uitkomsten en eene aanmerkelijke bezuiniging zoude opleveren.

Degenen welke hunne hoefsmiden in dit beslag praktisch onderrigt zouden willen doen geven, behoeven zich slechts te wenden tot den hoefsmid van het hoofd-kwartier van het leger te velde, dewijl deze werkman niet alleen zeer kundig in zijn vak is, maar ook daarenboven dit beslag sedert eenen geruimen tijd doelmatig heeft toegepast.

(Ingezonden artikel.)

I E T S

OVER HET BOUWEN VAN KAZEMATTEN EN BUSKRUID-MAGAZIJNEN, BIJ DE KUST- VERDEDIGING IN ENGELAND (1).

KAZEMATTEN.

Hoofdzakelijk in de Noordelijke landen worden alle mogelijke voorzorgen tegen het indringen der vochten in de gewelven aangewend, gelijk mede om dezelve voor de gezondheid der troepen droog en als geschikte bergplaatsen voor den op te leggen voorraad toe te bereiden.

Zoodra een gewelf in Engeland afgewerkt is (2), wordt de geheele oppervlakte met eene waterdichte traslaag van 0,02 à 0,05 el overtogen, hetwelk ook reeds bij elk éénsteens op de kop gemetseld of gerold gewelf (tot vorming der vereischte dikte) heeft plaats gehad; terwijl daarenboven, meestal, ook de insnijdingen of openingen, de goten en verdiepingen, tot meerdere zekerheid met lood belegd worden. De aanrasering naar de regels gemetseld en met eene waterdichte cement overdekt zijnde, worden de zakken tusschen de gewelven met drooge gebakken steenen belegd, opdat het doordringende regenwater, tusschen dezelve door, in de eigenlijke goot kan afloopen. Het geheele gewelf wordt eveneens met gebakken steenen bedekt, waarover eene gelijke dikke laag keisteentjes of gezifte grint komt, daarna eene laag beslagen leemklei en eindelijk de bedekking met aarde ter vereischte hoogte; gevende men aan de terrepleins of vlakken der boven-bedekking de meest mogelijke helling tot afwatering. De kleilaag dient om het indringen der zand- en aarddeeltjes tusschen de gezifte grint en de drooge gebakken steenen te voorkomen, opdat deze tusschenruimten niet verstopt worden, en het ingedrongen water alzoo eenen vrijen afloop hebbe (3).

In vroegeren tijd waren alle bomvrije gewelven half cirkelvormig, somtijds ook uit bogen van 90 tot 120 gra-

(1) Behalve eenige aantekeningen heeft men de opgaven des Franschen reizigers *Dupin* gevolgd.

(2) De gewelven en aanraseringen worden nagenoeg overeenkomstig de hier te lande gebruikelijke wijze (zie *algem. voorw.*) gemetseld, gelijk mede het maken, stellen, bekleeden, tempelen en uitnemen der formelen.

(3) Het schijnt eveneens voordeelig, de goten in de zakken met hard gebakken gootpannen, in tras gelegd, daar te stellen, en dezelve met een klein ondig gemetseld of doorboord kapelvormig gewelfje te overtrekken, gelijk men deze voorzorg reeds in de profillen der defensieve torens van *Albrecht Durer* vindt aangewezen (zie *A. von Zastrow. Handb. der Befest. Kunst, Berlin 1828.*)

den. De Engelschen hebben echter dikwijls de parabolische hogen de voorkeur gegeven, hebbende deze de halve wijdte tot hoogte; de kazematten te Dover zijn naar deze wijze gebouwd (1).

*Afmetingen van eenige nieuwelijks in Engeland
gebouwde Kazematten.*

I. In het halve bolwerk van het fort Ricasoli te Maltha, hebben de kazematten in den dag eene lengte van 10,20 en eene breedte van 5,89 Ned. el. De dikte der midden-regtstanden is 1,95 el. In ieder derzelve is een doorgang van 1,41 à 1,75 el hoogte, tot ongeveer den aanvang of de geboorte van het half cirkelvormige gewelf (2).

De schietgaten zijn op 0,63 el in den voormuur uitgespaard.

Zij zijn inwendig 0,66 el breed.

“ “ “ 0,71 “ hoog.

“ “ uitwendig 1,96 “ breed.

“ “ “ 1,26 “ hoog.

De voor- of sluitmuur, waarin deze schietgaten zijn uitgesneden, is dik 1,89 el. Uit elke kazemat gaat een togtgat naar de escarpe; hebbende van boven eene vierkante wijdte van 0,47 en 0,63 el, en beneden 1,25 en 1,41 el. Aan de achterzijde zijn deze gewelven open, en hebben alleen eene zwakke borstweermuur van 0,95 el hoogte.

In zeven kazematten staan zware kanons; bij eene proeve, waarbij de stukken 5 à 6 maal met de meest mogelijke snelheid afgevuurd werden, bragt de rook geen den minsten hinder aan de bediening toe, maar was integendeel spoedig en gemakkelijk uit de kazematten afgetrokken.

II. De kazematten in de bolwerken Oranje en de Koning zijn, door lange ervaring, als zeer gezond voor de onderbrenging en bewoning der troepen bevonden. Zij hebben 5,65 el wijdte en even zoo veel hoogte in den dag, tot onder den sluitsteen van het half cirkelvormige gewelf. De midden-regtstanden hebben 1,41 el dikte, met eene deur-opening in het midden.

De kazematten in het bolwerk de Koning hebben ongeveer 11,46 el lengte, zonder openingen of luchtgaten in den escarp-muur. In het bolwerk Oranje hebben dezelve ongeveer 25,74 tot 28,25 el lengte; in elk zijn twee schietgaten in den voormuur, en een weinig achter de-

(1) De parabool tot binnenwelflijn kiezende, is deze niet alleen van eene zeer gemakkelijke constructie, maar heeft met opzigt tot de drukking, wrijving en samenhang vele voordeelen boven de cirkelvormige binnenwelflijn; (Zie Verh. over de gedaante der gewelven, enz. door J. P. Delprat 1834, bladz. 105 109.)

(2) In Duitschland worden veelal, daarenboven, in de regtstanden van zoodanige geaccoleerde gewelven eenige togtgaten gelijkvloers uitgespaard, die met houten schuiven naar verkieszen gesloten kunnen worden.

zelve 3 togtgaten door het gewelf, van 1,09 tot 1,41 el wijdte.

III. De kazematten der nieuwe contregarden te Gibraltar hebben 4,40 el breedte in den dag, en verschillende lengten, naar gelang der breedten van den walgang. Zij zijn 1,57 el hoog tot aan de geboorte des gewelfs, hetwelk een cirkelstuk van 90 graden uitmaakt.

Bij eenige nieuw gebouwde kazematten in Gibraltar bedraagt de breedte 4,71 el, hetwelk tot het onderbrengen van troepen voordeeliger schijnt.

IV. De kazematten in het fort Cumberland, bij Portsmouth, worden sedert vele jaren bewoond; zij hebben 11,67 el lengte en 5,92 el wijdte in den dag. De midden-regtstanden hebben 1,05 el dikte en in ieder 2 deur-openingen. De geboorte der gewelven, welker cirkelbogen van 120 graden zijn, ligt 1,05 el boven den beganen grond. In ieder gewelf bevindt zich een schoorsteen en in den voormuur een schietgat. De middelbare dikte der boven-bedekking tot aan den walgang is 2,04 el.

De gewelven der nieuw gebouwde kazematten in het fort Southsea bestaan mede uit cirkelbogen van 120 graden.

V. In de gekazematteerde kavalier of schietkat aan den linker-vleugel bij Chatam hebben de bewoonde kazematten 17,11 el lengte en 4,87 el wijdte in den dag. Dezelve zijn met eene verdieping voorzien, hebbende die gelijkvloers eene hoogte onder de zolderbalken van 2,83 el, en de bovenste, van den zolder tot aan den sluitsteen onder de binnen-welflijn, 5,14 el. Het bomvrije gewelf is een halve cirkel. De midden-regtstanden hebben eene dikte van 1,10 el; ieder heeft op de verdieping eene deur-opening en beneden 5 luchtgaten. De voormuur der beneden-verdieping dezer kazematten ligt iets lager dan de walgang der verschansingen; in den frontmuur der boven-verdieping zijn schietgaten uitgespaard, en in beide verdiepingen rookgaten aangebragt.

Een houten gang, op pilasters van gebakken steen rustende, loopt voor langs de beneden-verdieping; het bovendeck of de zoldering is met eene leuning, in den vorm eener balustrade, voorzien, en dient tot verbinding der boven-verdieping, te welken einde wederzijds een trap naar boven voert. Eene zoodanige, of wel eene overwelfde gang is bij alle kazematten met 2 verdiepingen bijzonder nuttig. Men bekomt door dezelve niet alleen eene geschikte verbinding met de boven-verdieping, maar dezelve kan ook, bij slecht weer, als exercitie-huis dienen.

VI. In de vestingwerken, op de hoogte naar de westzijde van Dover, hebben de voornaamste kazematten eene lengte van 22 en eene breedte in den dag van 5,02 ellen. De parabolische gewelven hebben hare geboorte op 2,20 el boven den beganen grond, zijnde de hoogte gelijk aan de halve wijdte in den dag.

Elk heeft 1 schietgat en 3 rookgaten.

Aanmerking. Al de in n°. 2—6 beschrevene kazematten zijn aan de achterzijde met eenen muur besloten, waarin de noodige deuren en vensters zijn uitgespaard.

BUSKRUID-MAGAZIJNEN.

De buskruid-magazijnen zijn in Engeland over het algemeen minder ruim dan die in Frankrijk, gevende men dezelve zelden meer dan 6 à 7 ellen middellijn inwendig; wanneer men meer ruimte benoodigd heeft, dan bouwt men 2 of 3 gewelven neven elkander, die door deur-Openingen in de midden-regtstanden hunne onderlinge gemeenschap bekomen.

Het magazijn te Upnor, bij Chatam, bestaat uit vier gewelven van 25,50 el lengte en 5,34 el wijdte in den dag, met tusschen-muren of midden-regtstanden van 1,10 el dikte, terwijl de laatste of slot-regtstanden (culées) 2,88 el dikte hebben. De gewelven hebben hunne geboorte op 2,74 el boven den beganen grond, en alzoo de geheele hoogte boven den vloer op 5,34 à 5,41 el; dezelve bestaan uit ketting-lijnen, hebbende tot hoogte de halve wijdte in den dag en zijn ongeveer 0,89 el dik; de rug boven den gewelf-sleutel is 1,92 à 2 el dik. In ieder midden-regtstand zijn drie deur-Openingen van 1,44 el wijdte en 2 ellen hoogte. Elk gewelfvak of magazijn heeft daarenboven in de gevel- of schildmuren (*pignons*) eene deur en een venster, terwijl zich ook in het midden van elken zijmuur of culée eene ingangdeur bevindt. Twintig togtgaten zijn in het magazijn uitgespaard, en zestien andere doen de lucht onder den houten vloer heen spelen.

Het gewelf is van het beste en gladste soort van klinker-steen, in gewone kalkmortel gemetseld; alleen de zakgoten zijn met lood bekleed. Dit magazijn kan ruim 10,000 buskruid-tonnen, in 9 rijen over elkander, bevatten (1).

Men bouwt er ook wel buskruid-magazijnen in den vorm van een Andreas-kruis, om ruimte en bouw-materialen te besparen. Echter wordt de hechtheid door dezen bouwaard niet bevorderd, daar ook bij dezelve het regenwater van vier zijden op ieder pilaster te zamen stort, waardoor men verplicht is hetzelfde loodregt door den pilaster af te voeren.

Het buskruid-magazijn van Tipner-point, bij Portsmouth bestaat uit een kruis-gewelf van 25,25 el lengte

(1) Eene zoodanige opeenstapeling der buskruidtonnen wordt omgeschikt en gevaarlijk geacht. Gewoonlijk mogen er niet meer dan ten hoogste vier lagen over elkander komen, om dezelve, zonder een bijzonder toestel noodig te hebben, te kunnen afnemen. De buskruidtonnen eindelings of op de kimmen te stapelen is nergens, zooveel wij weten, in gebruik en schijnt ook ten aanzien der stabiliteit en beweegbaarheid onvoordeelig.

en 17,90 el wijdte in den dag, tusschen de hoofdmuren. Drie groote parabolische gewelven, volgens de breedte van het gebouw, hebben elk 5,12 el wijdte in den dag, en de helft daarvan tot gewelfs-hoogte, vangende de geboorte des gewelfs aan op 2,56 el boven den beganen grond. Volgens de breedte staan er 2 rijen pilasters, hebbende 1,28 el dikte in het vierkant, welke de kruisbogen, van gelijke hoogte als de voorgaande, dragen. Het middelste gewelf is echter slechts 1,44 en elk ander 2,02 el wijd. De beide uiterste dezer kruis-gewelven rusten op wand-pilasters van 1,28 el lengte en 1,92 el breedte. De gevelmuren, waartegen de laatstgenoemde staan, zijn 1,44 el dik; de zijmuren 1,76 el. Onder den beganen grond worden de muur- en pilaster-dikten door versnijdingen of vóórprongen aanmerkelijk vermeerderd. De gewelven zijn niet met zoogenaamde spruitmuren voorzien, maar alleen met eene gebroekene kleine aanrasering; doch het geheele gebouw is met een houten met koper overtrokken dak voorzien.

Twee bijna gelijktijdig en met gelijksoortige materialen gebouwde buskruid-magazijnen te Plymouth, hebben daken van eene deugdzaame houtsoort en patent-steen bekomen. Het eerste was iets sterker dan het tweede, en is bestendig droog gebleven, terwijl het tweede dak, een weinig vlakker, steeds vochtig bleef, zoodat men door het verteeren van het hout in de noodzakelijkheid is vervallen, om het dak zwaarder te maken.

Bij den bouw dezer magazijnen wordt noch ijzer noch staal aangewend, wijl deze metalen, door wrijven of stooten vonken geven konden. De vloer bestaat uit dikke planken, waarvan de balken op kleine dwars-muurtjes rusten, alles zoodanig ingerigt, dat onder den plankenvloer steeds een frissche stroom lucht kan heen spelen.

Gewoonlijk hebben de buskruid-magazijnen dubbele deuren en vensters van zwaar hout met koper bekleed. De luchtgaten zijn zoo in- als uitwendig met doorboorde koperen bladen afgesloten. Op eene verwijdering van 3 à 4 ellen, zijn de voornaamste buskruid-magazijnen door eenen ringmuur, van 2,88 à 3,50 el hoogte, afgesloten.

De heer Dupin maakt geen gewag van bliksem-afleiders.

Aanmerking. Alle deze magazijnen, hoewel ook reeds 30 à 50 jaren aanwezig, hebben dezelfde nadeelen als die welke naar den Vaubanschen of Belidorschen bouwaard vervaardigd zijn, namelijk, dat het gewelf door de schildmuren of *pignons* loodregt doorgesneden wordt, en aan de beide gevels van het gebouw een niet gelijkmatige en met de overwelving geëvenredigde wederstand tegen de vijandelijke projektielen bestaat. Trouwens de schildmuren veroorzaken, dat het gebouw, dezerzijds, tegen de boogschoten, vooral die met holle projektielen en gloeiende kogels, zeer zwak is, wordende dezer dagen, en blijkens de ondervinding,

alle soortgelijke *regtopstaande* tegenstanden, gebouwen, blinderingen of andere constructiën, meer door de bijna directe schoten, dan door de bommen of vertikale vuren bedreigd, waarom het dezer dagen een regel is, dat alle hout- en muurwerken, aan de vernieling der vertikale vuren en directe schoten blootgesteld, zoo veel doenlijk afgerond of met hellende vlakken moeten daargesteld worden, opdat de projektielen dezelve alleen onder kleine hoeken of rakelings zouden treffen, en dus nimmer met hunne geheele kracht. Aangezien ook het metselwerk der schildmuren niet met dat des gewelfs mag vereenigd worden, zoo bestaat er wederzijds, bij de aansluiting, een zwak gedeelte, waar eene bom niet denzelfden tegenstand als op het midden van het gebouw aantreft, terwijl vele bommen, die anders het dak nog zouden missen, door deze meestal uitstekende *pignons* worden opgevangen. Bij oude magazijnen moet men bij meergenoemde aansluiting ook meestal voorzorgen tegen het inwateren bezigen. Wegens den hoogen vertikalen stand der schildmuren, die meerendeels slechts 1 à 1,50 el dikte bekomen, zijn dezelve met de zich daarin bevindende deuren en vensters moeilijk te blinderen, althans niet dan met aanwending van veel tijd en groote kosten. Ten einde deze tastbare gebreken te vermijden, en tevens om aan de buskruid-magazijnen op alle trefbare punten een grooter wederstands-vermogen te verschaffen, derzelver hoekigen omvangsvorm te vereenvoudigen, en om dezelve, tijdens een beleg, voor eene spoedigere, minder kostbare en gemakkelijker blinding toe te bereiden, is in 1830 een proef-ontwerp in het licht gegeven, waarbij alle *contre-forten*, bij wijze van nissen of kapellen, naar binnen gebragt zijn (1), en het gebouw bij de vleugels of gevels afgerond en door half koeplvormige gewelven, met het gewone groote gewelf *tot één gewelf* vereenigd wordt, en alzoo het regtstand rondom, eenmaal ter hoogte van 1,50 à 2,50 el (naarmate der inwendige hoogte en wijde aan het magazijn te geven) opgetrokken zijnde, al het overige metselwerk als gewelf, in den vorm van een eirond, kan beschouwd worden; op welke wijze alle projektielen op hellende vlakken en dus glijdende of tangensgewijze, zullen aankomen, en overal meer wederstand dan bij den ouden bouwaard aantreffen.

De hedendaagsche afwijkende bouwaard, en de daarbij beoogde meerdere voordeelen boven die naar *Vaubanen Béliidor*, in verscheidene plaatsen van Frankrijk en Duitschland, hebben tot het opstellen van meergenoemd proef-ontwerp aanleiding gegeven, en de daarin vervatte denkbeelden hebben dan ook de goedkeuring van zoodanige

(1) Hetwelk trouwens ook dezer dagen meerendeels in Engeland en Frankrijk geschiedt en waarvan de voordeelen zijn aangewezen. (Zie almede *Ontwerp van een model-bomvrij buskruid-magazijn*, bij A. Kloots te 's Hage, 1830, bladz. 1-2.)

ingenieurs der nieuwere school, als op welke den meesten prijs mag gesteld worden, weggedragen. Wanneer *Vauban*, *Béliidor* en anderen, voor den tijd waarin zij hebben uitgemunt, onze hooge bewondering en vereering verdienen, is dit geen bewijs, dat men hunnen bouwaard ook nog dezer dagen zoude moeten volgen, na de groote vorderingen in alle kunsten en wetenschappen!

De voor- en nadeelen van ieder onderwerp, zoo den vestingbouw als zijne onderhoorigheden van gebouwen en houten constructiën betreffende, kunnen onmiddellijk aan de erkende grondbeginselen, aan de vereischte eigenschappen, aan de lessen der ondervinding en aan het gezonde oordeel getoetst en met andere ontwerpen vergeleken worden, zonder dat men te dezen opzigte naar een lang tijdsverloop behoeft te verwijzen, om het rijp worden van denkbeelden af te wachten.

M.....

THOMAS ZUMALA CARREGUY.

In den rei der mannen, die te midden van staatkundige beroeringen, omringd van dreigende gevaren, alleen door hunne geestdrift geleid, het in hen sluimerend genie der krijgsvvoering konden ontwikkelen, en alzoo aan hunne namen in de krijgs-geschiedenis de eervolste plaats hebben aangewezen, zal *Thomas Zumala Carreguy*, als eene ster van de eerste grootte, schitteren. Het is te bejammern, dat alleen zulke tijden en zulke omstandigheden de baan openen voor mannen, die tot het bevelvoeren geboren schijnen, en die, onder eene geregelde en gevestigde orde van zaken, veeltijds onopgemerkt of vergeten wegwijnen. De eerste Fransche omwenteling is rijk geweest in voorbeelden van dien aard, terwijl de worstelstrijd van Spanje tegen de Fransche opperheerschappij menigen naam aan de vergetelheid ontrukkt heeft. Ook Nederland kan zulke tijdperken en zulke mannen aanwijzen, wanneer het deszelfs geschiedenis opslaat bij de tijden, toen het oude gemeenebest glorievol tegen de magtigste staten van Europa in het strijdperk stond, en Nederland de groote oefenschool der helden werd genoemd.

Zumala Carreguy heeft met de daad, als bevelvoerder, bijzondere verdiensten ten toon gespreid, die verdienen kenbaar gemaakt te worden. De aandacht van geheel Europa is thans op hem gevestigd, en om die reden gelooven wij onzen lezeren eene dienst te bewijzen, met de mededeeling der volgende *notitiën*, welke wij uit het Berlijnsche *Militär-Wochenblatt* overnemen:

α Om dezen generaal met onpartijdigheid en kennis van zaken te beoordeelen, zoo moet men zich op het

standpunt plaatsen van waar hij is uitgegaan. Toen hij — een *afgedankte* overste — na den dood van koning *Ferdinand* aan de regering van koningin *Christina* den oorlog verklaarde, ontbrak hem slechts eene zaak — een leger. Hij moest zich dan in de eerste plaats een leger verschaffen, om aan zijne woorden en bedreigingen klem te geven; d. i., hij moest alle elementen, tot de samenstelling van een leger noodig, scheppen en bijeenbrengen; hij moest kaders van officieren en onder-officieren vormen, en deze kaders waren even zoo nieuw, als de soldaten welke dezelve moesten aanvullen; hij moest generaals en bevelvoerders improviseren, — en deze gansche samenstelling, die hem een leger geheel van rekruten verschafte, heeft hij onder het vuur van den vijand voltooid! Op deze wijze heeft hij zich eerst infanterie, vervolgens kavallerie en eindelijk ook artillerie verschaft. Men moet daarbij in aanmerking nemen, dat — zoo als ieder weet — de samenstelling der laatstgenoemde korpsen niet zeer gemakkelijk valt, en bijzonder moeilijk is, wanneer men bijna iederen dag gevechten moet leveren, zonder operatie-basis noch depôt's te bezitten.»

« Op deze wijze strijdt *Zumala Carreguy* sedert 18 maanden tegen een gouvernement, dat eene gevestigde samenstelling, een geregeld leger, militiën, materieel, vestingen, arsenalen, eene zeemagt, bondgenooten, en bovendien geld bezit, wyl toch inderdaad er zich nog *eerlijke lieden* hebben opgedaan, met zulk een krachtig vertrouwen beziel, om, zelfs na het bankroet van den staat, nog geld te willen voorschieten.»

« Te vergeefs heeft dit gouvernement zijne beste generaals en geoesfendste troepen *Zumala Carreguy* tegenover gesteld. De Carlistische generaal heeft ze allen terug gedreven en uiteen gejaagd; de koningin heeft tot zes malen toe — zonder van de onder-bevelhebbers te spreken — eenen anderen opper-bevelhebber en alle versterkingen, die haar gouvernement konde bijeen brengen, naar de Noordelijke gewesten van het schier-eiland moeten afzenden.»

« Het stelsel van oorlog voeren, dat *Zumala Carreguy* gevolgd heeft, moet aan zijne verwachtingen hebben beantwoord, en wanneer al eenige beoordeelaars hem te weinig ondernemend, en met geene genoegzame geestkracht in het gevecht hebben begaafd gevonden, dan zullen deze toch ook erkennen moeten, dat zijne tegenpartijders zeer ongeschikt waren, dewijl zij, in weerwil hunner gedurige aanvallen, hem niet hebben kunnen beletten, van op hunne kosten een leger zamen te stellen.»

« De generaals der koningin zouden het ongetwijfeld gaarne gezien hebben, dat het Carlistische leger, nog gebrekkig zamengesteld, zich in de vlakke gewaagd en deszelfs terugtogt ongedekt gelaten had; dan hadden zij zich

kunnen vleijen, met hunne geregelde troepen, en zonder noodig te hebben om hunne strijdkrachten te versnipperen, eene gemakkelijke zege te behalen op de onervaren en slecht gewapende benden van *Zumala Carreguy*. Maar welk generaal zal op zulke eene wijze de wenschen van zijne tegenpartij te gemoet komen? En nochtans zijn er gevallen geweest, dat *Zumala Carreguy* in de vlakte is gedaald, en wel verre van een gevecht te vermijden, de gelegenheid daartoe heeft opgezocht en offensief te werk is gegaan, als hij de kansen gunstig oordeelde om op een goed gevolg te kunnen rekenen.»

« In de eerste periode van dezen oorlog, toen zijne troepen, nieuwelijks opgericht, weinig talrijk en slecht uitgerust waren, toen hij nog geene kavallerie of artillerie bezat, was *Zumala Carreguy's* eenig doel om zijne troepen aan den oorlog te gewennen, wapenen en munitiën te veroveren, den vijand te noodzaken, zich te verdeelen en hem alzoo afzonderlijk te bestoken, en zulks door geforceerde marschen met overmagt op enkele afdelingen aan te vallen, altijd zorgende van niet overvallen of geslagen te worden. Later heeft hij zich in linie tegen zijnen vijand stand gehouden, namelijk twee malen bij de brug van Arqnyas, alwaar hij in twee defensieve gevechten gewikkeld werd en twee malen overwinnaar bleef. In deze loopende oogenblikken grijpt hij verschanste posten aan en neemt ze weg; en terwijl inmiddels zijne troepen van alle wapenen aan de dienst te velde gewoon zijn geworden en hebben leeren manoeuvreren grijpt hij thans zijnen vijand zonder bedenken aan. Dit duidt vorderingen aan, die, zoo men wil, langzaam zijn verkregen, echter daarom niet minder beduidend zijn. Voor 18 maanden kommandeerde *Zumala Carreguy* geen enkel man in Navarre, en op dit oogenblik voert hij het bevel over ongeveer 30,000 man infanterie, kavallerie en artillerie.»

« Het eerste vereischte om veldslagen en gevechten te leveren, is wel een leger te bezitten. Zoo ver heeft *Zumala Carreguy* het reeds gebragt, en dit moet hem hoogst moeilijk gevallen zijn, daar hij hetzelfde moest scheppen op hetzelfde terrein, dat hem tot het tooneel des oorlogs diende. Wanneer een generaal, hij zoo vele onnoemelijke zwakheden, zich niet alleen gedurende anderhalf jaar, tegen overmagtige strijdkrachten staande kan houden, maar daarenboven voordeelen op zijne tegenpartij weet te behalen, dan kan men gerust toegeven, dat uitstekende talenten, zoo wel in het samenstellen als in de krijgsvoeering, door hem ontwikkeld zijn.»

BOEKBESCHOUWING.

Neêrlands Heldendaden te Land, van de vroegste tijden af tot in onze dagen, door J. BOSSCHA, Hoogleraar aan de Militaire Akademie te Breda. Eerste deel. Te Leeuwarden, bij G. T. N. SURINGAR. 1834.

Professor *Bosscha* heeft de boekerij van den jeugdigen krijgsman met een hoogst belangrijk boek verrijkt. Uit het oogpunt dat het werk hoofdzakelijk voor toekomstige bevelhebbers der Nederlandsche landmagt geschreven is, kan de titel verdeeld worden, op welke wij minder de aanmerking maken, waarvoor de schrijver eenige vrees koesterde, namenlijk, alsof er de schijn in gelegen was eener belachelijke wedijvering tot nationale zelfvergoding, dan wel dat wij dat scheiden van den Vaderlandschen roem wraken; zij bestaat niet in heldendaden te land of in heldendaden ter zee, — niet in een staatkundig noch in een heldhaftig Nederland, — niet in een geleerden of diplomatischen roem, — niet in eene dichterlijke, welsprekende of waterbouwkundige faam; maar de vereeniging van dit alles vormt het mosaik van het duurzaam gedenkstuk onzer nationale glorie. In het algemeen zijn wij geen liefhebbers van zulke gebijzonderde deelen onzer Vaderlandsche geschiedenis; er bestaat reeds een schijn van naijver tusschen onze land- en zeemagt; en wanneer nu de zeeman enkel de wapenfeiten onzer waterhelden verneemt en leest, zal hij hem dan niet eene soort van verheffing geboren worden, welke met minder achting de verdienstelijke krijgsman te land bejegt, eveneens als de land-soldaat, die alleen opmerkzaam wordt gemaakt op de heldendaden te land uitgevoerd, meent dat die zeeroem, zoo er zeeroem bestaat, in vergelijking van den landroem afsteekt als het licht der zon bij de bleeke maan. Vooral in ons Vaderland moeten de beide hoofd-afdeelingen onzer nationale kracht vereenigd werken, elkander ondersteunen; de kazernen onzer dappere soldaten moeten glinsteren van vredevoeren, wanneer de Hollandsche vloot zich waardig de schim van de *Ruiter* gedraagt, en van top en stag moeten de vlaggen zwieren op de Vaderlandsche zeebodems, wanneer onze landtroepen den vijand verjaagd hebben en vernederd, als veeleer de Spanjaard, op het voorbeeld van het voorgeslacht.

Een zelfde grondtrek was met onuitwisbre trekken,

Wat staatsleer ge ook ombelde in uw gemoed te ontdekken,

Die grondtrek was de zucht voor 't Vaderland alleen!

Die zucht deed u den dood kloekmoedig tegen treên,

't Zij gij de Spanjaards moest aan *Maurits* zij bestrijden.

Of op de waten u het Vaderland gingt wijden (1).

Wij twijfelden dan ook niet, of de hoogleraar zal in zijne

(1) *Helmets*, Hollandsche natie, He zang. Wij verschillen met den heer *Bosscha*, welke het doet voorkomen, alsof *Helmets* den roem onzer landmagt met geleende bijsieraden had pogen te verheffen.

lessen over de geschiedenis aan de krijgsejüngd, hen inprenten, dat, schoon de roem van ons Vaderland, even als de lichtstraal door het prisma gesplitst kan worden in schitterende deelen, het geheel echter den straal uitmaakt, welke aan de zon ontvloed is.

De hoogleraar komt den roem toe van de verdiensten onzer landhelden uitnemend in het daglicht te hebben gesteld; zijne verdeeling in drie deelen is ons voorgekomen zeer juist te zijn: thans liggen voor ons de tafereelen uit de vroegste tijden en van den oorlog tegen Spanje. De krijg tegen Frankrijk zal het tweede, en de overige oorlogen het derde deel uitmaken.

Wij maken geene aanmerking op de uitgebreidheid van het werk. Wanneer de kundige schrijver de volgende deelen eveneens behandelt als het voor ons liggende, verdedigt de aard van zijne stof, de wijze waarop die behandeld is, en ook, onzes inziens, had moeten behandeld worden; den hoogleraar ten vollen; zonder dat hij ten pleganker behoeft aan te wenden, de fraaije plaats uit *PLINIUS: Inde et liber crevit dum ornare patriam et amplissicare gaudemus, pariterque defensionis ejus servimus et gloriae.*

Wij zouden ongaarne iets gemist hebben uit des hoogleraaars werk: — indien wij echter eene opoffering moesten doen, dan hadden wij er de oude Batavieren aangegeven en de Graven wat ingekort.

De stijl des hoogleraaars is sierlijk, duidelijk, deffig, het stift van *Clio* waardig; men kan zien dat *Thucydides*, *Livius* en *Tacitus* ingewerkt hebben op de studiën van den geschiedschrijver van *Neêrlands Heldendaden te Land*. Men oordeele uit de Inleiding:

« Wij gaan de dappere daden beschouwen, op het oorlogsveld bedreven door de bewoners van dien grond, welke onder den naam van Republiek der Vereenigde Nederlanden, met roem bekend is in de geschiedenis der volken. Hebben de Zuidelijke gewesten, voorheen onder de Nederlanden begrepen, den Nederlandschen naam met verachting van zich geworpen, men kan nu gevoeglijk de benaming van Nederland tot dien omtrek beperken, welke de Noord-Nederlanders als de aloude grenzen van hun vaderland beschouwen.»

Het eerste deel is weder verdeeld in twee groote afdeelingen; de eerste afdeeling bevat Tafereelen uit de vroegste en de Grafelijke tijden, en beslaat 122 bladzijden; de tweede afdeeling behandelt den geheelen oorlog tegen Spanje, en eindigt met dit deel, bladz. 496; terwijl 22 bijzondere bladzijden met bijlagen ten slotte worden geleverd. Het werk is opgedragen aan Zijne Kon. Hoogh. den Kroonprins, en wordt voorafgegaan door een voorberigt, den lezer bekend makende met het doel en den aard van des schrijvers voornemen. Elke afdeeling en tafereel prijken met eene welgekozene kernspreuk of motto.

De tafereelen der eerste afdeeling zijn betiteld: a.) de Batavieren, waarin *Claudius Civilis* zoo vorstelijk uitkomt. b.) De Vriezen bijzonder uitgewerkt. c.) Nederland onder de Leenregering. d.) De Strijd met Vlaanderen. e.) Vuurwapenen, Schutterijen, soldij. De tafereelen der tweede afdeeling, de oorlog tegen Spanje, zijn genaamd: a.) *Willem I* en zijne

broeders. b.) Heldenmoed der burgerijen. c.) De mannen van Oranje. d.) *Maurits*. e.) *Frederik Hendrik*.

Uitvoerig waar het pas gaf, en krachtig zijn deze tafereelen geteekend en gemaald; belangrijke noten zijn aan den voet der meeste bladzijden te vinden, opgevend de bronnen, waaruit de geleerde schrijver de daadzaken of zijne gevoelens geput heeft. Bij wijlen schrandere gissingen over betwiste punten. Aanwijzingen voor die meer willen weten en onderzoeken. Uitleggingen van zeden, gewoonten en spreekwijzen, getuigende van des schrijvers ongemeene belezenheid, van zijne toebereiding eer hij aan het werk ging, van zijne schrandereheid; met een woord, het bewijs met zich brengende van des hoogleeraars bijzondere roeping voor de door hem ter hand genomen taak; terwijl wij hier en daar het werk aangenaam gekruid vinden, door aanhalingen uit onze vaderlandsche dichters en schrijvers, zoodat het geheel een behaaglijk samenstel vormt van strenge geschiedenis en aangename voordragt.

Wij mogen onzen lust, om gewag te maken van al het belangrijke dat ons in dit werk is voorgekomen, niet toegeven, en de voor onze rubrick bestemde Spectator-ruimte niet overschrijden, zelfs niet onze tegenaanmerkingen maken, waar wij met den geëerden schrijver verschillen, zonder daarom te gelooven dat ons gevoelen het ware zij. Wij zijn echter verplicht bewijzen te geven, dat wij 's mans werk meer dan vlugtig gelezen hebben, ten einde ons oordeel ten minste van dien kant eenig gewigt hebbe. Bl. 7, in de noot: zonder tegenspraak is *Tacitus* de hoofdbron der oudste geschiedenis van ons vaderland. Maar *Caesar* en *Plinius* komen ook in aanmerking. Op bladz. 19 vinden wij bij de Friezen het eerste gewag gemaakt van der ingezetenen verplichting tot *Landweer*. Bl. 22 en volgende behandelen zeer juist de oorzaak der vete tusschen de Friezen en Hollanders. Op bl. 39 spreekt de schrijver van de belangrijke mededeelingen welke uit de gravelijke rekeningen en charterverzamelingen nog te putten zouden zijn. Wij stemmen hem dit volmondig toe; nog onlangs heeft de heer *J. Smits Jz.*, uit de oude stedelijke rekening van Dordrecht, gewigtige bewijzen gevonden voor den *Woeringschen* slag bij den schrijver bl. 59 vermeld. Op bladz. 104 wordt, in de noot, gesproken van de veld-bakkerijen, en vermeent de schrijver, dat dezelve reeds van vroeger oorsprong moeten zijn, aangezien de mogelijkheid om zulke ontzettende heirlegers in beweging te brengen. *Rec.* herinnert zich, te *Xanten*, twee groote molensteenengezien te hebben, uit Niederminniger lava, waarvan de eene convex en de ander concaaf gevormd was, terwijl zij radiësgewijze gebild schenen te zijn, welke steenen, opgegraven uit de oude kampplaats der Romeinen, bewijzen, dat het denkbeeld, om er volledige veld-bakkerijen op na te houden, ook voor den Grafelijken tijd in deze landen geëerlijkt was. Op bl. 125 in de noot wordt *Schiller* gekriticeerd, wanneer hij zegt: Dat de ontzettende onkosten, besteed door *Philips* aan zijne vloten en armeeën, grootendeels strekten om de schatkist der republiek te stijven. Wij erkennen het, streng geschiedkundig is deze stelling te algemeen, maar in den algemeenen zin waarin *Schiller* dezelve geschreven heeft, vindt zij hare verdediging, en in den

rijken buit der zilvervloot en in dien te Wezel gevonden, haar bewijs. Met naauwkeurigheid en niet zonder gloed is het tafereel van de heldendaden van *Maurits* behandeld. Bij uitstek is de slag bij Nieuwpoort geboekt, bl. 347 en volgg. De schrijver behoefde in de noot op bl. 358 ons niet opmerkzaam te maken, dat hij geslaagd is, de volledige en klaar aanschouwelijke beschrijving van den beroemden slag, uit velerlei be- rigten zamen te stellen; waarlijk, wij geloven, dat men te ver- geefs naar de wedergade van zulk eene beschrijving zoude om- zien, en de schrijver komt de eer toe, van den slag bij Nieuw- poort het eerst in zijn geheel en dezen tevens volledig te hebben geschetst, en zoo naauwkeurig, of wij in levenden lijve ons op het strand tusschen Nieuwpoort en Ostende, tijdens het gevecht, bevonden. Wij kunnen ons niet onthouden van deze be- schrijving over te nemen, waarin de lezer tevens een duidelijk bewijs zal kunnen vinden van de verdiensten en den stijl van dit werk; terwijl wij er als bijdrage den Spectator mede verrijken:

« Het was des voormiddags omstreeks elf uur, toen het Ne- derlandsche leger, nu ongeveer 11,000 man sterk en 2500 paar- den, ordelijk op het strand in drie liniën opgesteld en slag- vaardig was. De eerste linie of de voorhoede, onder bevel van den Luitenant Generaal der kavallerij, *LODEWIJK GUNTHER van Nassau*, en *FRANCIS VEER*, telde 43 vendelen voetvolk, waar- van twee Regimenten *Engelschen*, een Regiment *Friezen* onder den Overste Luitenant *TACO HETTINGA*, en 's Prinsen lijfwacht onder *VAN DER AA*. De regtervleugel, aanleunende tegen de dui- nen, was gedekt door zes stukken geschut, welke op eene bed- ding van horden en planken geplaatst waren, om het inzakken in het zand te verhoeden; eene voorzorg, welke de *Spanjaar- den* tot hunne groote schade verzuimden. Op den linkervleu- gel, aan den zee kant, stonden 8 kornetten ruitery in twee hoo- pen of eskadrons, elk op vijf gelederen (1). De tweede of slag- linie (*Bataille*), onder bevel van *EVERHARD Grave van Solms*, was 25 vendelen voetvolk sterk, allen vreemdelingen, hebben- de bij zich 7 kornetten paarden, mede op den linkervleugel ge- schaard in twee eskadrons. Overigens was het voetvolk, zoo wel in de eerste als in de tweede linie, in langwerpige vierkan- ten met tusschenruimten derwijze geplaatst, dat, zoo een ge- deelte van de eerste linie werd teruggedrongen, dezelve door de tusschenruimten der tweede kon terugtrekken, en de vijand alzoo op een tweede front stuitte, terwijl inmiddels de terugge- drevenen zich aan de derde linie konden aansluiten: eene slag- ordening, waarvan *MAURITS* zich, tot het laatst van zijn leven, gaarne bediend heeft, gelijk ook *FREDERIK HENDRIK* daarin de

(1) Men heeft thans de formatie der kavallerij op twee gele- deren algemeen aangenomen, en houdt het er voor, dat de druk der achterste gelederen op het voo-ste geheel ingebeeld is. In vroeger tijd dacht men er anders over; en dat in den slag bij *Nieuwpoort*, de *BAXEN* en *VAN BALEN*, gelijk wij straks zien zullen, door den vijand heen sloegen, werd voornamelijk daaraan toegeschreven, dat hunne Ruitery op vijf, en de Spaansche slechts op drie ge- lederen gerangschikt stond. Zie *LE HON* in het zoo aanstonds aan te halen werk.

inzigten zijns broeders gevolgd is (1). De derde linie of achterhoede stond onder de bevelen van OLIVIER VAN DEN TEMPEL, Heer van *Corbeek*, en bedroeg 26 vendelen voetvolk, waaronder een regiment *Hollanders*, en een regiment *Utrechenaars*, benevens 3 kornetten. Achter de eerste, en aan het hoofd der tweede linie bevond zich MAURITS met zijnen staf, opgeruimd en blijgeestig in het voorkomen."

» Het eerste ontwerp van MAURITS, om den *Spanjaard* in een' strik te doen vallen, mislukte. Hij wilde namelijk de vijandelijke ruitery, welke aan de spits des legers langs het strand kwam opdraven, onder het bereik van zijn geschut lokken, en haar als dan in de flank doen vallen door zijne lijfwacht en eene afdeeling *Friezen*, welke te dien einde in de duinen waren gezonden; opdat zij aldus uit geschut en klein geweer begroot, en door de Nederlandsche ruitery bevochten, zich al vlugtende op het leger zou moeten werpen, en in hetzelfde eene eerste verwarring zou veroorzaken, waarvan men partij kon trekken. Graaf LODEWIJK GUNTHER kreeg te dien einde last, met de Spaansche ruitery eene schermutseling aan te gaan, en, al vechtende, voet voor voet te wijken. Dit geschiedde; doch de drift der konstabels, die het geschut bedienden, vrijdelde den toelig; zij gaven te vroeg vuur, zonder het bevel des Veldheers af te wachten, en de vijandelijke ruitery week in tijds ter zijde uit in de duinen. Dit geschiedde omstreeks elf uur in den voormiddag; en het was toen, dat MAURITS zijne toespraak aan de soldaten, en zijne vraag, of zij gereed waren, met hem het uiterste te wagen, allerwege door gejuich hebbende hooren beantwoorden, het zoo vermaard geworden bevel gaf, dat de schepen zee zouden kiezen, en de brug over de haven zou afgebroken worden, opdat zijn volk, in het weifelen van de krijgskans, zich van dezelve niet bedienen mogt, om het gevaar te ontwijken. Een grootsche trek van heldenmoed! al ware het ook, dat dezelve, zoo hij door het geluk niet gekroond ware geworden, de blaam van roekeloosheid, gelijk STRIJL verzekert (2), niet zou ontgaan hebben. Maar zoodanig is het lot der Veldheeren, dat hetzelfde gedaan, en niet gedaan te hebben, hun roem of verwijt wordt gerekend, naar dat de uitkomst geweest is. Zoo de tegenwoordigheid der schepen de soldaten van MAURITS, in een' hachelijken maar nog geenszins hopeloozen oogenblik, ontijdig verlost had, om op dezelve hun behoud te zoeken, en het leger, daardoor geslagen, onder de vervolging des vijands, zich, vlugtende naar de schepen, redde los op elkander had geworpen, zou de Veldheer ook de blaam niet hebben ontgaan, van te weinig op de overwinning gerekend te hebben. Nog eene andere bezorgdheid bekommerde den Veldheer. Bereid zijn eigen leven en dat van hen, wier pligt hen daarvoor bestemde, op te zetten voor het Vaderland,

(1) Zie J. DE HON, *ordres van Batailljen gepractiseert in de legers der Vereenigde Nederlanden, onder het beleid van Prins Mauritijs en van Prins Fr. Henriok*. Amst. 1672 in fol. zijnde dit eene tweede uitgaaf.
Aant. des Schrijfs.

(2) S. STRIJL, *opkomst en bleef der Nederlanden*. (bl. 295 Brusselsche uitgave.)
Aant. des Schrijfs.

gevoelde hij zich bewogen met het lot zijns teederen broeders, en dat van de jonge Edelen, die, om den oorlog te leeren, niet om hun bloed te storten, zich bij hem bevonden. Hij doet derhalve aan FREDERIK HENDRIK opening van den staat van zaken; maar noch deze voorstelling, noch de dringende bede, om zijn jeugdig leven voor de dienst des Lands te sparen, konden den krijgshaftigen jongeling bewegen, zich schiep te begeben, en van het tooneel te verwijderen, 't welk stond geopend te worden. »Hij mogt toch,» dus smeekte hij met tranen in de oogen, »met zijn' broeder leven en sterven, en met hem het lot verbeiden, dat de Hemel over hen beschoren had."

» Van beide zijden werden nu de noodige beschikkingen gemaakt tot den slag; en MAURITS bevljigtte zich, in 't bijzonder, om in persoon zich met het terrein, zoo in de duinen als achter dezelve, bekend te maken. De Aartshertog ALBERT *van Oostenrijk* had het Spaansche leger onder zijne bevelen, zijnde nagenoeg van dezelfde sterkte, als het Nederlandsche, in vier groote slaghoopen geschaard, met de ruitery op beide vlegels (3). Terwijl men zich dus van beide zijden slagvaardig maakte, om op het vlakke strand het pleit te beslechten, en, naar het bevel van MAURITS, het oorlogschip van JOOST DE MOOR, Vice-Admiraal van *Zeeland*, en nog een ander schip, des vijands rechterflank uit zee beschoten, begon de Aartshertog zijne beschikkingen te maken, om in de duinen te trekken (4); en inmiddels rees de vloed zoo hoog op het strand, dat ook MAURITS genoodzaakt werd van stelling te veranderen. De *Spanjaarden* waren hem echter vóór geweest, en, voor het oog der onzen gedekt door de duinen, drongen zij in en achter dezelve onvoorziens aan, om in den rechtervleugel van het Nederlandsche leger te vallen. Eene der bedoelingen van deze beweging des Aartshertogs was, de belemmering weg te nemen, welke voor zijne soldaten daarin gelegen was, dat bij de eerste stelling de zon hun lijnregt in de oogen scheen, en de wind hun het fijne duinzand in het aangezicht woei. De aantogt des vijands achter de duinen was niet bespeurd, dan toen hij reeds nabij was, en de slag weldra stond geopend te worden. Er moest dus ijlings raad worden geschaft; en hier on-

(3) Volgens LA FISE, bijna 12000 man voetvolk en 2600 paarden; doch volgens BOU, slechts 1500 paarden en over de 10,000 voetknechten, met wien, wat de ruitery betreft, VAN RYIN meer overeenstemt, die tusschen 1600 en 1700 paarden opgeeft, en nog van 5000 man voetvolk spreekt, die te *Oudenburg* bij de bagaasje waren achtergelaten. Het Spaansche leger was uit oude, ervarenere krijgslieden zamengesteld; zoo zelfs, dat een der Spaansche Bevelhebbers, SAPIENA, naderhand gevangen genomen zijnde, aan MAURITS verzekerde, dat hij in zijn regiment alleen 700 soldaten had gehad, die als officieren gediend hadden, en nu op *vordelgelt* gezet waren, terwijl bij de andere Regimenten hetzelfde plaats had.
Aant. des Schrijfs.

(4) Het geschut van de schepen werd echter door 2 stukken van het strand zoo goel beantwoord, dat de schepen aftoeken; maar de beweging duinwaarts ging echter voort.
Aant. des Schrijfs.

dervond men nu vooral de vastberadenheid van den Veldheer, en het voordeel van de geoefendheid zijner troepen. Naauwelijks was de nabijheid des vijands bespeurd, — het was nu omstreeks twee uren — of men zag de Oranje-pluimen des Veldheers vliegen van de eene linie naar de andere, en het gansche leger, in een oogenblik des tijds, met eene beweging naar den regtervleugel zich diervoegde plaatsen, dat de drie liniën trapswijze achter elkander stonden, zoodat de eerste door de tweede, en deze door de derde overvleugeld werd (1). Twee stukken geschut werden op een duin gesleept, en aldaar op eene bedding gesteld ter plaatse, waar zij eene schoone werking schenen te zullen doen, en ook werkelijk gedaan hebben. Graaf LODEWIJK volbragt te gelijkertijd het bevel, hem even te voren gegeven, om de ruitery van den linker- naar den regtervleugel over te brengen, waar zij zich opstelde tusschen de duinen en het achter dezelve gelegen gebroken land. Deze beweging des Nederlandschen legers, met vaardigheid en juistheid volbragt, verijdelde 's vijands voornemen, en was beslissend voor den geheelen slag."

»Het was half vier uur in den achtermiddag, toen Graaf LODEWIJK, die, zoo als gezegd is, aan de spits der ruitery zich op den regtervleugel achter de duinen bevond, de gelegenheid schoon zag, om, ofschoon daartoe geen bevel hebbende, eene charge te doen op zeven eskadrons vijandelijke ruitery (2). De aanval was nadrukkelijk en werd met eenen schitterenden uitslag bekroond. De Nederlandsche ruitery, waarbij de beide BAXEN weder als gewoonlijk waren, sloeg door de Spaansche heen, joeg haar op de vlugt, en, regtsaf zwenkende, vervolgde zij de vlugtenden tot onder de poorten van *Nieuwpoort*, van waar zij op hare plaats terug kwam. Dit eerste voordeel was van gewigt, vermits het behaald werd in het gezigt van het voetvolk, 't welk inmiddels in de duinen was handgemeen geworden. Want de *Nederlanders*, ziende de overwinning hunner ruitery, drongen met te grooter' moed op den vijand in; terwijl de *Spaanschen*, op de linkerzijde door hunne ruitery verlaten, aldaar door de onzen vreesden aangegrepen te worden. Zij hielden echter stand, en hierdoor wakkerde het gevecht in de duinen aan tot eene zeldzame geziene hevigheid. Elke natie, in de beide legers, scheen te wedijveren, om den prijs der dapperheid te verdienen. De *Spanjaarden* vooral, zich verhoovaardigende op de vermaardheid dier aloude Regimenten, welke de *Nederlanders* nog nooit in het veld onder de oogen hadden gezien, verblijdden zich hen aan te treffen, en ook hen hunne onverwinnelijkheid te doen ondervinden. De *Nederlanders* gevoelden, dat eene nederlaag hunne geheele vernieling zou na zich slepen; en hun moed werd verhoogd door

(1) Aldus:

Aant. des Schrijv.

(2) Vier hoopen lanciers, en drie karabiniers. De ruitery, waarmede LODEWIJK deze charge deed, was 220 paarden minder sterk dan die des vijands.

Aant. des Schrijv.

het vertrouwen in de bekwaamheid van hunnen Veldheer, en door het zien van de goede orde, waarmede alles bestuurd werd. Het gevecht nam in de duinen velerlei gedaante aan, naar mate hier op de hoogten, elders in de laagten, hier door pieken tegen pieken, dáár door musketten tegen musketten, elders door dezen tegen genen gevochten werd."

»De slagordening door MAURITS aangenomen, gaf hem gelegenheid, om zijne troepen achtervolgens, waar de strijd hachelijk scheen, in het vuur te brengen: terwijl de Spaansche bij groote slaghoopen allen te gelijk ten strijde werden gevoerd (3). Ofschoon ook dit medewerkte tot de overwinning, werd echter hierdoor een tijdstip geboren, waarop zij als aan eenen zijden draad scheen te hangen. Tegen de eerste linie namelijk, onder aanvoering van FRANCIS VEER, kwam eene zoo groote overmagt van vijanden opzetten, dat, VEER zelf gekwetst zijnde (4), de *Engelschen* uit de duinen op het strand werden gedrongen, in hunne wanorde de *Friezen* ook medesleepten, en met dezen tot aan — ja tot in de zee de wijk namen. MAURITS zag het; en daar hij gewoon was, niet spaarzame terughouding, hetgeen de dierste dapperheid een overblijfsel der middeleeuwen, nog zoo zelden in acht nam, altijd troepen beschikbaar te houden, om op bedreigde punten te hulp te snellen, zoo was hij ook hier niet verlegen. De Ritmeester VAN BALEN kreeg last, met twee kornetten derwaarts te snellen, en deze Hollandsche krijgsman volbragt dien last, op eene waarlijk roemwaardige wijze. Als een reddende engel kwam hij op het strand aan, toen de *Spanjaarden* reeds op het punt stonden, de vier stukken geschutte bemagtigen, welke aldaar van den beginne af geplaatst waren geweest (5).

(3) SAPENA verhaalde naderhand aan MAURITS, dat hij, met andere oude officieren het nadeel had ingezien, 't welk de groote slaghoopen tegen de kleinere afdeelingen, waarin het Nederlandsche leger geschaard stond, hebben zouden: maar dat men vruchteloos gepoogd had, de manier, door MAURITS gevolgd, aan te nemen, dewijl dit in zoo korten tijd niet geschieden kon, als vereischt werd. SAPENA had getracht, hieraan eenigzins te ontmoet te komen, door eerst de voorste gelederen van zijn regiment te laten treffen, en zoo vervolgens de overige.

Aant. des Schrijv.

(4) Zijn paard was onder hem dood gebleven, en hij zelf had twee schoten in de dijen gekregen. Hij werd door zijn volk op pieken weggedragen, om verbonden te worden. Bij deze gelegenheid verdient opgemerkt te worden, als een bewijs van de uitnemende orde, welke in alle deelen van de dienst heerschte, dat aan den mond van de haven een schip, 't welk op het drooge lag, tot veldhospitaal was ingerigt. Daarin, zegt BOX, waren de *medicijns*, de *chirurgijns* ende haer dienaers mette medicamenten.

Aant. des Schrijv.

(5) Twee van de zes waren, gelijk gezegd is, op een der duinen gebracht. Uit deze zes stukken bestond de geheele Nederlandsche Artillerij in dezen slag; de vijand had er even zoo veel. Nog 2 veldstukken had Graaf ENNSR bij zich gehad; doch dezen waren door den vijand genomen, en zijn naderhand hernomen.

Aant. des Schrijv.

Maar nu deden de konstabels eene gelukkige losbranding met eene goede lading musketkogels. Van de eerste vervaardheid, hierdoor te weeg gebracht, werd gebruik gemaakt, en BALEX stortte met zijne ruiters er op in. De *Engelschen* en *Friezen* schepten nu ook moed, en boden weder het hoofd; 150 Friesche piekeniers drongen de *Spanjaarden* van de hoogte van een duin af (1); en een voorbarig, maar in dezen beslissenden oogenblik weldadige kreet: *Victorie, Victorie*, deed bij het Nederlandsche leger eene algemeene beweging voorwaarts plaats grijpen. De charge, door BALEX gedaan, veroorzaakte ook de gevangenneming van MENDOSA, Admirant van *Arragon*. Deze stond met 700 Spaansche en Italiaansche ruiters, tot hiertoe werkeloos op het strand, aan 's vijands regtervleugel, tegen de zee aan. Zijne ruiters, ziende het kenteren van de krijgskans, gingen zonder slag of stoot op de vlugt; en MENDOSA, alleen van een' knecht vergezeld, door de duinen zich bij den Aartshertog willende vervoegen, viel in handen der onzen."

» Terwijl aldus, door hetgeen op en bij het strand aan den linkervleugel van het Nederlandsche leger voorviel, de overwinning als op de punt eener naald scheen te draaijen, en in 't midden met afwisselend geluk gestreden werd, naar mate het terrein in de duinen dezen of genen voordeelig was, stond het op den regtervleugel bij de ruitery niet minder haghelijck geschapen. Na het voordeel, bij den aanvang van den slag door Graaf LODEWIJK behaald, hadden de geslagene eskadrons der *Spanjaarden* zich hersteld, en waren door nieuwe versterkt geworden. De Graaf ontving nu last van MAURITS, op dezelve eenen nieuwen aanrid te doen, met drie kornetten karabiniers voorop, gevolgd door zes kornetten kurassiers (2). Doch de eersten werden door de Spaansche ruitery zoo dapper ontvangen, en door musketvuur uit de duinen zoo hevig begroet, dat zij in wanorde geraakten, de vlugt namen, zich op de achterhen oprijdende kurassiers wierpen, en dezen in hunne vlugt medesleepten. LODEWIJK zelf geraakte, met tien ruiters, midden onder den vijand; maar de Ritmeester KLOET, die hem van verre aan de Oranje-pluimen op zijn' helm herkende, ontzette den held, die zich op dezen dag met roem overlaadde. MAURITS, even dapper krijgsmans als voorzigtig veldheer, in de nederlaag zijner ruitery zich de zegepraal ziende ontglippen, stelt in persoon zich aan de spits van twee kornetten paarden, en rukt daarmede tusschen de vlugtenden en hunne vervolgers in, met het pistool in de hand zich gereed toonende, dezen het hoofd te bieden. Zij, onthutst door deze fiere houding, laten af en houden stand. LODEWIJK wint inmiddels tijd,

(1) In de oneffenheden van de duinen, schoten de Spaansche piekeniers tegen de Nederlandsche daaron vooral veel te kort, omdat de laatste door menigvuldige exercitiën veel beter geleerd hadden, zich altijd gesloten te houden.

Aant. des Schrijv.

(2) De *Spanjaarden* hadden ook speerruiters of geharnaste lanciers; MAURITS niet. Vergelijk boven bl. 327.

Aant. des Schrijv.

om zijne ruitery te herzamelen, en nu greef de Veldheer hem last, eene derde charge te doen. De vijand waagde het niet, dezelve te ontvangen, maar nam ijlings de vlugt. Deze gelukkige uitkomst, welke verkregen werd, terwijl, gelijk boven verhaald is, ook in de duinen en op het strand, het voetvolk met nieuwen moed voorwaarts drong, legde het laatste gewigt in de schaal. Het gros der Nederlandsche ruitery, die der *Spanjaarden* op de vlugt gejaagd hebbende, viel daarop hun voetvolk in de linker-flank, terwijl de kornetten van BALEX in deszelfs regter waren gestort, en nu werd de vlugt der Spaanschen algemeen, na bijna vier uren strijdens. Den Aartshertog, die, gedurende den slag, met ontblooten hoofde, om wel gekend te worden, rondrijdende, zich van zijnen pligt loffelijk had gekwet, wordt de eere gegeven, van met den laatsten zijner ruiters te zijn afgereeden. Geheele scharen zag men toen met slepende pieken (3) over duin en veld hun leven bergen. Sommigen werden door de ruiters des Overwinnaars, die tot in den nacht de vlugtenden najoegen, nedergesaheld; anderen, die hunnen weg naar de zijde van *Ostende* namen, liepen den dood te gemoet, daar de bezetting uittoog, om ook eenig deel aan de nederlaag des vijands te hebben. MAURITS overnachtte met zijn leger op het slagveld, en zond zijne stille dankzegging ten Hemel, welke den volgenden dag, op zijn verlangen, te *Ostende*, in het bijzijn der Algemeene Staten, door een plegtigen dankstond vervangen werd (4)."

» Bloedig maar luisterrijk was deze overwinning. Van meer dan 700 krijgsgesneuvenden, waren slechts 309 soldaten; de overigen Kolonels, Kapiteins, Edelen en Aanzienlijken, wier namen bij onze geschiedschrijvers staan opgeteekend. Het getal dooden, aan de zijde der *Spanjaarden*, bedroeg voor 't minst 5000, en is door sommigen op 7000 begroot (5). MAURITS

(3) Wanneer piekeniers op de vlugt gingen, lieten zij, om spoediger voort te komen, de piek achter zich aan slepen; men noemde dit spottenderwijs: *zijn piek schuren*.

Aant. des Schrijv.

(4) De vermaarde Predikant UJTENBOOGAERT deed de predikatie in de Fransche taal over den 116 Psalm. Omtrent de handelingen der Algemeene Staten te *Ostende*, gedurende den slag, leze men VAN WIJK, *Bijv. en Aanm.* op WAGENAAR IX D. bl. 85. r. 4. v. o.

Aant. des Schrijv.

(5) DE GROOT en BOA geven het getal 3000 op, als dat der in den slag gesneuvelde *Spanjaarden*. LA PIRE spreekt in 't algemeen van 6000 à 7000 gesneuvelden van de Spaansche zijde. In nog algemeener bewoordingen laat zich WINSEMUS uit: *Sex hominum millia illo proelio caesa*. VAN METEREN zegt, dat er over de 2500 dooden van des Aartshertogs zijde geteld werden. In een ander uiterste vervelt ORLERS, wanneer hij spreekt van 7000, behalve die naderhand in de vlugt zijn dood geslagen. Wij houden ons liefst aan VAN REIJD, die zegt, dat het verlies des vijands onzeker is gebleven, maar volgens de geloofwaardigste opgaven 5000 gesneuvelden heeft bedragen. Nergens, dan bij VAN METEREN, heb ik bevestigd gevonden, hetgeen de Spaanschegezinde *Duc de Croix* in zijne *Mémoires Guerriers* zegt: *à la vérité et par leur propre confession ils perdirent pour le moins autant d'hommes que nous*.

Aant. des Schrijv.

had 2500 man verloren, daaronder gerekend degenen, die in den vroegen morgen bij *Leffinghen* gevallen waren. De zegeteekenen bestonden in 's vijands geschut, 105 veroverde vaandelen, drie kornetten (1), een prachtigen standaard, welken het gemutincerde krijgsvolk gevoerd had, den fraaijen witten strijdhengst en de wapenrusting van den Aartshertog, en veel bagaadje (2)."

»Zelden is eene overwinning zoo volkomen, dat de overwonnenen niet trachten dezelve te verbloemen. Van den slag bij *Nieuwpoort* verklaarden ook *Spanjaarden* en Spaanschgezinden, dat, terwijl de dapperheid van wederzijden gelijk was geweest, de prijs der overwinning door het beleid van MAURITS behaald was (3). Groot was dan ook de vervoering der vreugde, waarmede de Vaderlandsche harten, door de blijmare der victorie, plotseling uit hunnen beklemmenden angst werden gewekt. Niet alleen was het zwaard, de regterhand, de arm des Vaderlands uit een dreigend gevaar gered, maar er was zelfs eene heerlijke overwinning bevochten; niet alleen was de geest van volharding in den ongelijken worstelstrijd bij den landzaat onverwrikt gebleven, maar de ontzagwekkende namen van *Oostenrijk* en *Spanje* waren, voor het oog van *Europa*, vernederd door de wapenen der kleine, jeugdige Republiek; en zij, die uit vrees voor die magtige Mogendheden tot hiertoe gezwegen hadden, konden te onbeschroomder zich verklaren voor de zaak van *Nederland*."

(1) Volgens van *Ruisj*, die er bijvoegt, dat daarenboven niet alleen de 2 veldstukken en de 17 vaandels, welke Graaf *ENST* verloren had, maar ook 25 andere vaandels, welke in den slag dezerzijds verloren waren geraakt, heroverd werden. *Boa* geeft slechts 90 vaandelen op en 4 kornetten of ruiter-standaards.

Aant. des Schrijv.

(2) De bronnen, waaruit ik het verhaal van den slag bij *Nieuwpoort* geput heb, zijn achtervolgens in de aantekeningen vermeld. Al deze schrijvers geven echter meer bijzonderheden zonder samenhang, dan een geheel overzicht van den slag; en het is niet, dan na eene herhaalde lezing en vergelijking hunner berigten, dat het mij gelukt is, mij een duidelijk denkbeeld te vormen van het algemeen beloop van dezen veldslag, welken ik hoop voor den Lezer, die zich met zijne verbeelding op het strand tusschen *Nieuwpoort* en *Ostende* kan verplaatsen, even duidelijk te hebben voorgesteld.

Aant. des Schrijv.

(3) Men leze b. v. de gesprekken, tusschen *MAURITS* en den Admirant, gehouden gedurende den maaltijd, 's nachts na den slag, welke bij onze Historieschrijvers bewaard zijn. *Le Duc de Croix* heeft in zijne *Mémoires Guerriers* eene afbeelding van den slag gegeven, overeenkomende met die, welke men bij onze schrijvers vindt; doch hij onthoudt zich overigens van het vermelden van bijzonderheden. *Estant*, als hij zegt, *plus aisé de voir par apres les fautes passées, qu'il ne fust aux autres de les prévoir*. Ook hij, gelijk anderen, schrijft aan de slechte houding, welke de Spaansche ruiterij hier aannam, een groot deel toe van de nederlaag van den Aartshertog, welke hij niet verbloemt, zeggende: *nos ennemis, commandez par leur General le comte Maurice de Nassau, demeurèrent victorieux et maîtres du champ de bataille*.

Aant. des Schrijv.

Het tafereel, naar den steden-overwinnaar, *Frederik Hendrik* genaamd, is niet *sensu amore* uitgevoerd. De belegeringen van *Ostende* en van 's Bosch zijn vooral aanmerkenwaardig en goed beschreven.

Wij bevelen ruimschoots dit werk, hetgeen wij klassiek vermenen te mogen noemen, niet alleen den jeugdigen krijgsman, maar ieder aan, die belang stelt in den roem van het land zijner inwoning. Wij wenschen den hoogstverdienstelijken schrijver gezondheid, kracht en lust toe, om voort te gaan op den ingeslagen weg, en wij voorspellen ons een herhaald genoegen, wanneer wij het tweede en derde deel van een werk zullen kunnen aankondigen, hetgeen van nu af aan reeds een gemis mag heeten, indien het in eene boekeryj ontbreekt. Het is onze welmeenende wensch, dat het ijverig mag gelezen (de nette uitvoering en het fraaije zinrijke vignet noodigt daartoe uit) en herlezen worden; dat het de vaderlandsche jeugd opwekke, dat het vollen oogst drage van eerbied voor den vaderlandschen grond, en zaad voor de toekomst van vaderlandsliefde en moed, en alzoo de schrijver ten vollen op zich toe kan passen de aangehaalde woorden van *Plinius*: «want hij heeft het vaderland vereerd, en hij heeft gestrekt tot deszelfs roem en kracht.»

P. S. S.

Bij de uitgevers van den *Militairen Spectator* zijn in den loop van den tegenwoordigen jaargang uitgegeven de navolgende militaire boekwerken:

J. G. W. MERKES, *Bijdrage tot de kennis der Versterkingskunst, en meer bijzonder van de Veld-oerschansingen, Mijnen, uitwerking van het Geschut; onderscheidene soorten van Batterijen, aanval en verdediging van Veldwerken en Vestingen, en oer de Militaire Bruggen; met een Aanhangsel, bevattende: Opgaven, Aanteekeningen, Gegevens, Afmetingen, Formulen, enz.* Voor de verschillende Wapenen.

Handleiding toe de oefening met de Sabel, ten dienste der Kavallerie in het Nederlandsche Leger. Vrij gevolgd uit het Fransch van den Generaal LA ROCHE-AYMON.

Bibliotheek des Soldaats. *Verzameling van Handleidingen ten dienste van de Onder-Officieren en Soldaten van het Leger*. Geschreven door of onder toezigt van den Kolonel F. DE BRACK, Kommandant van het 4^e Reg. Hussaren. 1° Deel, 1° Gedeelte, bevattende de *Rekenkunst, Meetkunst, de Landmeetkunde en Topographie*, door den Burggraaf DE GUYON, Ritmeester bij het 4^e Reg. Hussaren. Uit het Fransch vertaald door een' Officier der Ligte Kavallerie.

Terwijl bij de erven DOORMAN, Militaire Boekhandelaren te 's Gravenhage, de navolgende, nog niet door ons beoordeelde, werken zijn uitgegeven:

Proeve van eenen Wiskundigen Cursus. 2^e Stukje, door P. en J. DOORMAN.

Over de Ligte Infanterie, van den Graaf DE LA ROCHE-AYMON. *Proefnemingen, gedaan door de Frrusche Marine, omtrent de Bombe-kanons*, en

MASSEUR, *Leerboek voor de Infanterie*.

Op bovengemelde werken zullen wij in den 4den Jaargang terug komen.

Binnen weinige dagen zal bij J. VAN HOUTRIJVE het licht zien, de Nederduitsche vertaling van het belangrijke werk: *Précis de la Campagne de Java en 1811, par le Duc de SAXE-WEIMAR*, door Dr. J. C. VAN RIJNEVELD. De typographische uitvoering, als ook die der platen, kan prachtig genoemd worden, en evenwel zal deze vertaling de helft minder dan het oorspronkelijke kosten. De uitgevers van dit tijdschrift nemen bestellingen op dit werk aan.

B I J L A G E X I I ,

Behoorende bij den Militairen Spectator, n°. 12.

(Maand Junij, 1855.)

LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMD:

Bij het korps mineurs en sappeurs: Tot 2den luit.: de kadet W. Reinalda, van de militaire akademie. Bij de mobiele Zuid-Hollandsche schutt. 1ste Afd., 2de bat. Tot kap.: de 1ste luit. Gijsbert de Neeff. Tot 1sten luit.: de 2de luit. Adrianus de Bruin. Tot 2den luit.: de adjudant-onderofficier David Pieter Humbert. 2de Afd.: Tot kap.-adj.: de kap. L. van Koetsveld, van het 1ste bat. der afd. 2de Bat.: Tot 1sten luit.: de 2de luit. George Frederik Knackwoerst. Tot 2den luit.: de sergeant-majoor Balthazar Verweij. Bij de mobiele Groningsche schutt. 1ste Afd., 1ste bat.: Tot officier van gezondheid der 3de klasse: Michiel Dassen. Tot 2den luit.: de 2de luit. à la suite J. J. H. de Ponthier, van het bat. Bij de Oost-Indische troepen: tot gen.-maj. titulaire: de kol. Cleerens, van het korps jagers van dien naam. Bij de militaire geneeskundige dienst in de Oost-Indië: tot officier van gezondheid van de 3de klasse: de burgerlijke geneeskundige Pieter de Graaff.

VERPLAATSINGEN.

Bij den staf van de 2de brigade der reserve divisie: de kap.-adj. J. H. Cantzlaar, van de 1ste afd. Groningsche schutterij. Bij den staf van de 2de brigade der 2de divisie inf.: de 1ste luit. J. W. van Sonsbeeck, van de afd. Utrechtsche schutt. Bij het depot der 7de afd. inf.: de 1ste luit. Tulp, van het 2de bat. der afd. Bij het 2de bat. der 7de afd. inf.: de 1ste luit. Seijffardt, van het depôt der afd. Bij het res. bat. der 7de afd. inf.: de 2de luit. Stolte, van het 3de bat. der afd. Bij het 3de bat. der 7de afd. inf.: de 2de luit. Livingston, van het res. bat. der afd. Bij het 3de bat. der 7de afd. inf.: de 1ste luitenant-kwartiermeester J. C. Thiel, van de 14de afd. inf. Bij het depôt van de 10de afd. inf.: de 1ste luit. J. C. Mugge, van het 1ste bat. der afd. Bij het garnizoen te Deventer: de apotheker van de 3de klasse J. Reitsma, van de garnizoen- en hospitaal-dienst in de provincie Zeeland. Bij het depôt der 2de afd. inf.: de kap. J. Teveldt, van het flankbat. der afd. Bij de 10de afd. inf.: de 2de luit. C. A. F. W. Wollweber, van de 7de afd. inf. Bij het 1ste bat. der afd. mobiele Utrechtsche schutt.: de 2de luit. Joan Vlugg, van het 3de bat. der afd. Zeeuwsche schutt. Bij de 8ste afd. inf.: de majoor A. Eichholtz, van de 18de afd. inf., thans tijdelijk het bevel voerende over het 1ste bat. der 2de afd. Noord-

Brabandsche schutt. Bij de 7de afd. inf.: de 2de luit. G. P. Bandouin, bestemd geweest om te worden ingedeeld bij de troepen in het groot-hertogdom Luxemburg. Bij het 3de bat. der 5de afd. inf.: de 2de luit. de Brauw, van het 2de bat. der afd.

EERVOEL ONTSLAGEN.

De kap. J. J. Fischer, van de 5de afd. inf., als afdeeling-adjutant bij de 3de afd. Noord-Hollandsche schutt. De kap. G. E. C. van Daalen, van de 7de afd. inf., als afd.-adj. bij de 2de afd. Zuid-Hollandsche schutt. De kap. M. Smits, van de 9de afd. inf., als afd.-adj. bij de 2de afd. Groningsche schutt. De 2de luit.-kwart. J. de Fouw, Wzn., van het 1ste bat. der afd. Zeeuwsche schutt. De officier van gezondheid der 3de klasse A. Pel, van het 2de bat. der 1ste afd. mobiele Noord-Brabandsche schutt. De 2de luit. H. B. van der Haer, van de 2de afd. inf. De kap. P. A. Charbon, van het 1ste bat. der 1ste afd. Noord-Hollandsche schutt. De majoor F. E. Neuhaus, van het Oost-Indisch leger, als kommandant van het 2de bat. der 1ste afd. Overijsselsche schutt. De 2de luit. D. Prouning van Deventer, van het 1ste bat. der 4de afd. Zuid-Hollandsche schutt. De 1ste luit. G. Becking, van het 3de bat. der 2de afd. Geldersche schutt. De kap. D. Deinema, van het 2de bat. der afd. Zeeuwsche schutt. De 1ste luit. J. A. F. Bierhaus, van de halve komp. art. van het 3de bat. der 1ste afd. Geldersche schutt. De 1ste luit. Mr. P. A. baron van Slingelandt, van het 1ste bat. der 1ste afd. Zuid-Hollandsche schutt. De 2de luit. B. baron van Voorst, van het 2de bat. der 1ste afd. Geldersche schutt. De officier van gezondheid der 2de klasse F. A. Sellaert, van de 14de afd. inf. De 2de luit. C. A. Saportas, van de 9de afd. inf.

GEPENSIONEERD.

De majoor J. A. Kessler, plaats-majoor der 1ste klasse aan den Helder. De 1ste kap. P. H. graaf van Limburg Stirum, à la suite van het 1ste bat. veld-art., onder toekenning van den rang van majoor en met vergunning om de uniform der art. te blijven dragen. De majoor R. Oltkamp, van de 8ste afd. inf.

UIT DE DIENST ONTSLAGEN.

De 1ste luit.-kwart. H. van der Beek, van het 6de bat. art. nat. mil.

OVERLEDEN.

De 2de luit. J. M. Engeler, van het 2de bat. der 2de afd. Overijsselsche schutt. De kolonel Ledel, van de 9de afd. inf.

